

Cesty slovenských historikov a archivárov do Talianska v období komunistického režimu

Ivan A. Petranský

PETRANSKÝ, Ivan A. Journeys of Slovak Historians and Archivists to Italy During the Period of Communist Regime. In *Historický zborník*, Vol. 33, 2023, No. 1, pp. 55-83.

Abstract: After 1948, the possibilities of Slovak historians and archivists to travel to Italy and carry out their scientific activities there were severely limited for political reasons. In the 1950s, research trips or trips to present scientific results to Italian and other foreign colleagues were almost nonexistent. The possibilities opened up to a limited extent in the 1960s and this situation persisted until 1989. They were implemented in two main directions. The first was the activities of the scientific staff of the Historical Institute of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, which also included research in the Secret Vatican Archives. The second line was related to the activities of Slovak archivists dealing with the inventory and collection of foreign Slovak language-related and/or Slovakia culture-related archival documents. It is these two essential areas that this article is devoted to. A considerable amount of work was carried out in both lines of travels to Italy, even under difficult conditions, which could be followed up after the fall of the regime in 1989.

Keywords: Slovak historiography; Slovak archiving; Slovak-Italian relations; historical research in Rome.

V druhej polovici štyridsiatych rokoch 20. storočia sa Československo a Taliansko ocitli na opačných stranách Európy rozdelenej železnou oponou. Táto skutočnosť, ktorej podstata mala politický charakter, ovplyvnila aj kultúrne a vedecké vzťahy medzi týmito krajinami a zásadne obmedzila možnosti slovenských vedcov, vrátane historikov a archivárov, cestovať do Talianska a realizovať tam svoje vedecké aktivity. V päťdesiatych rokoch boli možnosti na Slovensku žijúcich odborníkov venujúcich sa dejinám uskutočňovať historický výskum v Taliansku alebo cestovať tam s cieľom prezentovať vedecké výsledky pred talianskymi a inými zahraničnými kolegami takmer nulové. V obmedzenej miere sa otvorili v šesťdesiatych rokoch a tento stav pretrval až do roku 1989. Realizovali sa v dvoch hlavných smeroch. Prvý predstavovali aktivity vedeckých pracovníkov Historického ústavu Slovenskej akadémie vied v Bratislave (HÚ SAV), ktorý bol rozhodujúcim vedeckým historickým pracoviskom na Slovensku. Druhá línia súvisela s činnosťou slovenských archivárov venujúcich sa súpisu a zhromažďovaniu zahraničných slovacikálnych archívnych dokumentov. Práve týmto dvom najpodstatnejším okruhom je venovaný tento príspevok.

Historický ústav vznikol v roku 1943 ako súčasť Slovenskej akadémie vied a umení (SAVU). Ústavom Slovenskej akadémie vied (SAV) sa stal po jej vzniku v roku 1953. Na jeho čele zostal Ľudovít Holotík, ktorý riadil ústav ako administratívny riaditeľ ešte ako súčasť SAVU.¹ Z hľadiska zahraničných vzťahov sa ústav – tak ako celá Slovenská akadémia vied – sústreďoval na krajiny sovietskeho bloku. Boli predovšetkým postavené na dohodách s akadémiami týchto krajín, ktoré uzatvárala Československá akadémia vied (ČSAV).² Pre výskum histórie bola z pochopiteľných dôvodov prioritná spolupráca s Maďarskom. Pracovné cesty pracovníkov HÚ SAV na Západ boli v päťdesiatych rokoch vzácnymi výnimkami, na ktoré museli byť vážne dôvody. Takými boli napríklad politicky odsúhlasená prítomnosť na zásadných medzinárodných podujatiach. Ľudovít Holotík³ ako riaditeľ ústavu sa pravidelne zúčastňoval na medzinárodných kongresoch historických vied. Po prvýkrát to bolo práve v Ríme, kde sa v septembri 1955 uskutočnil desiaty kongres. Usporiadal ho Medzinárodný výbor historických vied za účasti približne dvetisíc účastníkov z vyše troch desiatok štátov. Holotík bol ako jediný slovenský historik členom československej delegácie vedenej riaditeľom Historického ústavu ČSAV Josefom Macekom. Účastníkom kongresu predložil v písomnej podobe svoj referát na tému *Vznik Československej republiky roku 1918*. Okrem kongresu sa spolu s Macekom zúčastnil ako delegát za Československo aj na valnom zhromaždení Medzinárodného výboru historických vied.⁴

Od začiatku šesťdesiatych rokov smerovali kroky historikov čoraz viac aj do krajín západného bloku. Bolo to v súlade s celkovým zahraničnopolitickým vývojom, ktorý sa v rámci československej vedy prejavoval rozširovaním spolupráce s „kapitalistickými štátmi“, a Československá akadémia vied v tom videla – citujúc z jej výročnej správy za rok 1965 – súlad so „zásadou mierového spolužitia štátov s rôznym spoločenským zriadením a s potrebami československej vedy“.⁵ Historici zo Slovenskej akadémie vied cestovali hlavne do Rakúska, ďalej do Švédska, Spojeného kráľovstva, Francúzska, Nemeckej spolkovej republiky, Spojených štátov amerických, ale aj Talianska. Cesty

¹ Pozri HUDEK, Adam. *Najpolitickejšia veda. Slovenská historiografia v rokoch 1948 – 1968*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2010, s. 97-100.

² KAMENCOVÁ, Lýdia. Zahraničná spolupráca SAV. In KOVÁČ, Dušan a kol. *Dejiny Slovenskej akadémie vied*. Bratislava : Veda, 2014, s. 328.

³ Ľudovít Holotík (1923 – 1985). Narodil sa v Seredi. Absolvoval Vysokú školu politickú a sociálnu v Prahe. Od roku 1951 bol riaditeľom Historického ústavu SAVU a ústav viedol aj po jeho začlenení do Slovenskej akadémie vied v roku 1953, a to až do roku 1968. Po odchode z funkcie v ňom zostal pracovať až do dôchodku. V päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch 20. storočia bol jednou z hlavných postáv organizačného i ideologického budovania monopolnej marxistickej historickej vedy na Slovensku. Odborne sa venoval dejinám 20. storočia, predovšetkým problematike komunistického a robotníckeho hnutia či vzniku Československa. Bližšie pozri MARSINA, Richard. Historik Ľudovít Holotík (1923 – 1985) (K 80. výročiu narodenia). In *Historický zborník*, roč. 13, 2003, č. 1-2, s. 262-263; Za Ľudovítom Holotíkom. In *Historický časopis*, roč. 34, 1986, č. 1, s. 159-160; Životné jubileum člena korešpondenta ČSAV a SAV Ľudovíta Holotíka. In *Historický časopis*, roč. 31, 1983, č. 3, s. 483-486.

⁴ HOLOTÍK, Ľudovít. Z Medzinárodného kongresu historických vied v Ríme. In *Historický časopis*, roč. 4, 1956, č. 2, s. 235-240.

⁵ Archív Slovenskej akadémie vied, Bratislava (A SAV), f. Riadiace orgány Slovenskej akadémie vied I (RO SAV I), šk. č. 234. Výročná správa o činnosti ČSAV za rok 1965.

do tejto krajiny mali spočiatku predovšetkým charakter účasti na rôznych podujatiach – rokovaníach či kongresoch.

Takýto charakter mala na prelome marca a apríla 1961 niekoľkodňová cesta Miroslava Kropiláka.⁶ Bol odborníkom na najnovšie dejiny, ktorý sa systematicky venoval témam odboja a v Miláne sa zúčastnil na medzinárodnom kongrese historikov o hnutí odporu počas druhej svetovej vojny.⁷ V roku 1966 cestovali do Talianska až traja pracovníci HÚ SAV. Každý z nich z odlišných dôvodov. Okrem riaditeľa ústavu Ľudovíta Holotíka, ktorý sa v marci 1966 zúčastnil ako člen československo-talianskej komisie historikov v Ríme na jej druhom zasadnutí, to boli Edo Friš⁸ a Ján Čierny.⁹ Edo Friš, niekdajší vplyvný komunistický politik a novinár, ktorý sa dostal do nemilosti moci, pracoval v ústave od roku 1961. Cieľom jeho deväťdňovej cesty do Ríma na prelome mája a júna 1966 na pozvanie parížskeho ľavicového vydavateľstva Éditions Anthropos bolo predebatovať zaradenie jeho príspevku do pripravovaného medzinárodného zborníka o otázkach revolúcie, odboja a socializmu.¹⁰ Ján Čierny bol v tomto čase v ústave ešte len krátko a zaoberal sa najnovšími dejinami v medzinárodných súvislostiach. Pracoval na svojej kandidátskej práci venovanej piatej Francúzskej republike a získal na akademický rok 1966/1967 sedemmesačné štipendium Univerzitetného ústavu európskych štúdií (Institut Universitaire d'Études Européennes) v Turíne. Od pobytu na ústave, kde prednášali odborníci z rozličných krajín, mal veľké očakávania, realita však bola preňho sklamaním.

⁶ Miroslav Kropilák (1918 – 1995). Pochádzal z oravskej obce Osada. Po štúdiu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave sa na viacerých pôsobiskách venoval práci stredoškolského učiteľa. Od roku 1948 pôsobil v Ústave Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici, neskôr v Bratislave. Od roku 1953 pracoval v Historickom ústave SAV v Bratislave. Vo funkcii jeho riaditeľa, ktorú zastával v rokoch 1970 – 1980, bol jedným z kľúčových predstaviteľov oficiálnej slovenskej historiografie normalizačného obdobia. Vedecky sa zaoberal slovenskými dejinami 20. storočia, predovšetkým obdobím druhej svetovej vojny, osobitne Povstania v roku 1944. Bližšie pozri CAMBEL, Samuel. Životné jubileum člena korešpondenta SAV Miroslava Kropiláka. In *Historický časopis*, roč. 31, 1983, č. 4, s. 652-654; KAMENEC, Ivan. Za Miroslavom Kropilákom 1918 – 1995. In *Historický časopis*, roč. 43, 1995, č. 3, s. 607-608; KUŠÍK, Michal. Člen korešpondent Miroslav Kropilák sedemdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 23, 1988, č. 2, s. 209-211.

⁷ A SAV, f. Historický ústav Slovenskej akadémie vied (HÚ SAV), šk. č. 84. List HÚ SAV zahraničnému oddeleniu ÚP SAV, 23. 1. 1962.

⁸ Eduard (Edo) Friš (1912 – 1978). Bol rodákom zo Starej Ľubovne. V Bratislave na univerzite vyštudoval právo. Od mladosti sa aktívne pohyboval v komunistických kultúrnych a politických kruhoch. Druhú svetovú vojnu strávil v Moskve a po nej si budoval kariéru komunistického funkcionára. Prerušili ju politické perzekúcie, ktoré ho postihli v päťdesiatych rokoch. Pôsobenie v Historickom ústave SAV, kam nastúpil v roku 1961, bolo jeho posledným pracovným miestom. Venoval sa na tomto pôsobisku najnovším slovenským dejinám. V roku 1971 musel v rámci normalizačných postihov z ústavu odísť do dôchodku. Bližšie pozri BARNOVSKÝ, Michal. Friš Eduard. In PEŠEK, Jan a kol. *Aktéri jednej éry na Slovensku 1948:1989. Personifikácia politického vývoja*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 109-111.

⁹ Ján Čierny (1922 – 2001). Pochádzal z obce Hložany v srbskej Vojvodine. Bol účastníkom Povstania. Predtým, než sa stal vedeckým pracovníkom, pracoval ako novinár v komunistickom denníku *Pravda*, ako zahraničný spravodajca rozhlasu vo Francúzsku i v diplomatickej službe. Od polovice šesťdesiatych rokov pôsobil vo vedeckom výskume. Pracoval v Bratislave v Historickom ústave SAV i v Ústave marxizmu-leninizmu ÚV KSS. Venoval sa problematike politického vývoja a medzinárodných vzťahov v najnovšom období. Bližšie pozri KAMENEC, Ivan. Docent PhDr. Ján Čierny, CSc., 60-ročný. In *Historický časopis*, roč. 30, 1982, č. 2, s. 366-367.

¹⁰ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 87. Správa E. Friša o pobyte v Ríme 24. 5. – 1. 6. 1966.

Do Turína prišiel v novembri 1966, no zostal tam len vyše mesiaca. Dôvodom bolo, že prednášky preňho boli tematicky nezaujímavé a ich úroveň nízka, dostupnú literatúru stihol vyexcerpovať a devízové prostriedky pridelené ako vreckové minul.¹¹

V roku 1968 uskutočnil cestu do Talianska Anton Vantuch.¹² Bol expertom na francúzsku literatúru, ktorej sa venoval ako historik i ako prekladateľ. Okrem toho sa špecializoval na slovenský humanizmus. Tomu venoval aj svoj pobyt v Taliansku. Na rozdiel od dovtedajších návštev historikov v tejto krajine mal jeho pobyt výskumný charakter. Trval dvanásť dní na prelome septembra a októbra 1968 a Vantuch počas neho za vlastné prostriedky navštívil niekoľko talianskych miest. Zaujímal sa najmä o korešpondenciu humanistov zo Slovenska. Keďže pre stratu dokladov, v ktorých bola aj korešpondencia s archívnymi úradmi, sa musel vzdať výskumu v archíve ministerstva zahraničných vecí v Ríme, sústredil sa miesto toho na inštitúcie, kde doklady nevyžadovali. V Apoštolskej vatikánskej knižnici študoval korešpondenciu humanistických mysliteľov. Dielam humanistov sa venoval aj v národnej knižnici vo Florencii.¹³ Návštevu v Štátnom archíve vo Ferrare (Archivio di Stato di Ferrara) chcel využiť na získanie informácií k jednej z tém, ktorej sa venoval, a to životu a dielu Jána Sambuca.¹⁴ Zisťoval, či sa dá archívnymi dokumentmi overiť Sambucovo pôsobenie ako vychovávateľa na dvore vojvodu Alfonsa d'Este vo Ferrare, čo sa mu však pre nedostatok času nepodarilo. Celkovo však počas svojho pobytu prišiel k záveru, že talianske archívy majú pozoruhodné fondy týkajúce sa témy, ktorej sa venoval.¹⁵

Druhým historikom, ktorý navštívil Taliansko v roku 1968, bol Ľudovít Holotík. Počas deväťdňovej cesty na prelome októbra a novembra 1968, ktorú realizoval s manželkou, sa okrem spoznávania talianskych miest zúčastnil na pozvanie Ústavu pre históriu talianskeho Risorgimenta (Istituto per la Storia del Risorgimento Italiano) na 44. národnom kongrese talianskych historikov, ktorý sa konal v Terste pri príležitosti päťdesiateho výročia skončenia prvej svetovej vojny. Nešlo o aktívnu účasť. Pripravil si síce aj príspevok na tému československo-talianskych vzťahov v rokoch 1915 – 1918, išlo však o národný kongres, kde Holotíkov pobyt mal – podľa jeho vlastných slov – „zo strany hostiteľov do značnej miery kurtoázny charakter“ a vystúpenie sa neočakávalo. Dohodol sa teda, že svoj text po rozšírení poskytne na časopisecké uverejnenie.¹⁶

¹¹ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 87. Cestovná správa J. Čierneho 5. 11. – 10. 12. 1966.

¹² Anton Vantuch (1921 – 2001). Bol rodákom z moravského mesta Brušperk. V roku 1947 absolvoval štúdium francúzštiny a filozofie. Pracoval ako stredoškolský i vysokoškolský pedagóg. Od roku 1961 do roku 1981 bol pracovníkom Historického ústavu SAV v Bratislave. Bol prekladateľom francúzskej literatúry a francúzskym kultúrnym dejinám sa aj odborne venoval. Okrem toho sa vedecky zaoberal slovenskou históriou, predovšetkým dejinami slovenského humanizmu a renesancie. Bližšie pozri FRIMMOVÁ, Eva. Významné životné jubileum historika Antona Vantucha. In *Historický zborník*, roč. 11, 2001, č. 1, s. 231-233; TRUHLÁŘOVÁ, Jana (ed.). *Anton Vantuch (1921 – 2001) – romanista, literárny vedec, kultúrny historik a prekladateľ*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2018.

¹³ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa A. Vantucha o študijnej ceste do Talianska 24. 9. – 5. 10. 1968.

¹⁴ Výskum tejto témy vyústil v roku v roku 1975 do vydania monografie VANTUCH, Anton. *Ján Sambucus. Život a dielo renesančného učenca*. Bratislava : Veda, 1975.

¹⁵ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa A. Vantucha o študijnej ceste do Talianska 24. 9. – 5. 10. 1968.

¹⁶ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa Ľ. Holotíka zo študijnej cesty v Taliansku 31. 10. – 8. 11. 1968.

V nasledujúcom roku na jeseň mohol do Talianska opäť vycestovať Anton Vantuch. Na začiatku novembra 1969 sa v Neapole zúčastnil na sympóziu o sedliackych hnutiach v 18. – 20. storočí. Konalo sa v rámci príprav na kongres historikov v Moskve, ktorý bol naplánovaný na nasledujúci rok. Úlohou podujatia, na ktorom sa zúčastnili štyri desiatky historikov predovšetkým z európskych krajín (Vantuch bol jediný z Československa), bolo pracovať na spoločnom referáte, ktorý by sekretariát komisie pre sedliacke hnutia, sídliači v Paríži, následne mohol predložiť kongresu.¹⁷

Najväčším výskumným lákadlom v Ríme pre historikov bol nepochybne Tajný vatikánsky archív (TVA). V šesťdesiatych rokoch sa stávali postupne čoraz reálnejšími myšlienkami, aby v ňom slovenskí a českí vedci opäť mohli bádať a nadviazať tak na výskum, ktorý tam ich predchodcovia realizovali v medzivojnovom období.¹⁸ Pri príležitosti rokovania československo-talianskej komisie historikov v marci 1966 navštívili členovia jej československej časti tento archív, kde ich prijal jeho prefekt Martino Giusti a takmer tri hodiny ich s ním oboznamoval. Jednoznačne podporil možnosť vedeckého bádania historikov z Československa v archíve a vyjadril pripravenosť vyjsť im v prípade požiadaviek všestranne v ústrety. Prítomný zástupca archívnej správy Zdeněk Šamberger, keď informoval o tejto skutočnosti čitateľov periodika *Archivní časopis*, vyzdvihol túto ochotu a zároveň dodal: „Je nevyhnuté podotknúť, že vo Vatikánskom tajnom archíve je stále ešte značné množstvo doteraz neprebádaného materiálu, týkajúceho sa našich dejín.“¹⁹

Potreba výskumu vo vatikánskom archíve sa pre slovenských historikov do výraznej miery spájala s prácou na *Slovenskom diplomatári*, dlhodobom projekte publikovania stredovekého materiálu týkajúceho sa územia Slovenska do konca roku 1301 (smrť uhorského kráľa Ondreja III.). V Historickom ústave SAV bol riešený od druhej polovice päťdesiatych rokov a prácu na ňom viedol Richard Marsina. Vincent Sedlák sa zas na ústave venoval príprave *Slovenského registára*, edície obsahujúcej písomné pramene od roku 1301. V druhej polovici šesťdesiatych a v prvej polovici sedemdesiatych rokov pripravoval jeho prvý zväzok. Z hľadiska výskumu slovenských historikov vo vatikánskom archíve sa kľúčovým stal rok 1969. Skutočnosť, že vedenie Historického ústavu SAV dlhodobo vnímalo potrebu ciest do Ríma ako akútnu, viedla k rozhodnutiu sústrediť svoje pridelené devízové prostriedky v tomto roku na tieto aktivity. Aj vďaka tomu mohli v mesiacoch máj a jún 1969 vycestovať do Talianska traja vedeckí pracovníci venujúci sa stredovekým dejinám.²⁰ Boli to zástupca riaditeľa HÚ SAV Richard Marsina,²¹ pracovník oddelenia

¹⁷ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa A. Vantucha o sympóziu Sedliacke hnutia v 18. – 20. storočí v Neapole 1. – 5. 11. 1969.

¹⁸ O slovenskom výskume vo vatikánskom archíve v medzivojnovom období pozri PETRANSKÝ, Ivan A. Slovenský výskum v Československom historickom ústave v Ríme v medzivojnovom období. In *Slovenský časopis historický*, roč. 2, 2022, č. 1, s. 173-203.

¹⁹ Z. Š. [ŠAMBERGER, Zdeněk]. II. zasedání československo-italské komise historiků v Římě. In *Archivní časopis*, roč. 16, 1966, č. 2, s. 109.

²⁰ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 18. Správa o najdôležitejších výsledkoch činnosti HÚ SAV v roku 1969.

²¹ Richard Marsina (1923 – 2021). Bol rodákem zo Šiah. V Bratislave nedokončil štúdium medicíny a následne vyštudoval na filozofickej fakulte históriu a filozofiu. Ako archivár pracoval v Archíve mesta Bratislavy, Pôdohospodárskom archíve a Štátnom slovenskom ústrednom archíve. Od roku 1960 bol zamestnaný v Historickom ústave SAV v Bratislave. Počas pôsobenia v ústave zastával aj riadiace funkcie (vedúci

dejín feudalizmu Peter Ratkoš²² a vedúci oddelenia dokumentácie a bibliografie Vincent Sedlák.²³

Pobyty prvých dvoch boli financované z devízových prostriedkov zahraničného odboru SAV. Marsina, ktorý plánoval ísť do Ríma pôvodne už v roku 1968, napokon realizoval cestu v dňoch 26. mája – 7. júna 1969. Väčšinu času strávil v Ríme a študoval v Tajnom vatikánskom archíve. Jeho cieľom bolo získať dokumenty týkajúce sa slovenských dejín pre potreby *Slovenského diplomatára*. Prvý zväzok tohto diela (roky 805 – 1235) bol v tom čase už dokončený (vydaný bol v roku 1971).²⁴ Marsina pracoval na druhom dieli. Išlo o roky 1235 – 1260 a práve na toto obdobie chcel upriamiť svoj výskum vo Vatikáne.²⁵ Stihol prezrieť Vatikánske registre do roku 1255. Z registrov Gregora IX. vyhotovil sedemdesiatjeden

oddelenia, zástupca riaditeľa). V roku 1985 musel núteno odísť do dôchodku a vrátiť sa mohol až v roku 1990. V deväťdesiatych rokoch stál ako pedagóg pri rozvoji štúdia histórie na Trnavskej univerzite i pri obnovení činnosti Historického odboru Matice slovenskej, ktorého sa stal predsedom. Patril k najvýznamnejším odborníkom na stredoveké slovenské dejiny. Je autorom kľúčových vedeckých publikácií, medzi ktorými vynikajú dva zväzky *Slovenského diplomatára*. Podrobnejšie pozri KUŠÍK, Michal. Životné jubileum PhDr. Richarda Marsinu, DrSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 18, 1983, č. 1, s. 218-220; MELIŠ, Jozef. Richard Marsina. In *Slovenská archivistika*, roč. 51, 2021, č. 1, s. 7-10; MULÍK, Peter. Za profesorom Richardom Marsinom. In *Historický zborník*, roč. 31, 2021, č. 1, s. 217-221; RÁBIK, Vladimír. Slovenská historiografia a profesor Richard Marsina. In MARSINA, Richard. *Ku koncepcii a vývoju slovenskej historiografie*. Bratislava : Post Scriptum, 2013, s. 11-22; RÁBIK, Vladimír. Výnimočné jubileum výnimočného historika a archivára. Profesor Richard Marsina deväťdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 48, 2013, č. 1, s. 3-6; SEDLÁK, František. K významnému jubileu PhDr. Richarda Marsinu, DrSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 28, 1993, č. 1, s. 176-179; SEDLÁK, Vincent. Jubileum vedeckého pracovníka, pedagóga a organizátora slovenskej historickej vedy. In *Historický zborník*, roč. 8, 1998, s. 183-185; SOKOLOVIČ, Peter. Dr. h. c. Prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc. (nar. 4. 5. 1923 v Šahách). In *Pamäť národa*, roč. 7, 2011, č. 3, s. 80-88.

²² Peter Ratkoš (1921 – 1987). Narodil sa na Liptove v obci Východná. História a slavistiku študoval na bratislavskej filozofickej fakulte, kde následne pôsobil ako asistent. Od roku 1950 pracoval v Historickom ústave SAVU (neskôr SAV). Svojimi početnými monografiami, štúdiami, edíciami prameňov i syntetickými dielami a učebnicami sa v nasledujúcich desaťročiach zaradil medzi najdôležitejších odborníkov na staršie slovenské dejiny. Zameriaval sa najmä na obdobie Veľkej Moravy a počiatky uhorských dejín, venoval sa však aj problematike husitstva, banického povstania 1525 – 1526 a rôznym témam z hospodárskych, kultúrnych a regionálnych dejín. Podrobnejšie pozri BEŇKO, Ján. K nedožitým 75 rokom Petra Ratkoša. In *Historický zborník*, roč. 7, 1997, s. 152-154; HORVÁTH, Pavel. Za doc. Dr. Petrom Ratkošom, DrSc. In *Historický časopis*, roč. 35, 1987, č. 4, s. 661-664; MRVA, Ivan. K storočnici historika Petra Ratkoša. In *Slovenský časopis historický*, roč. 2, 2022, č. 1, s. 324-367.

²³ Vincent Sedlák (1930 – 2009). Bol rodák z obce Krakovany, neďaleko Piešťan. Po štúdiu na bratislavskej filozofickej fakulte sa začalo jeho vedecké pôsobenie v Historickom ústave SAV v Bratislave, počas ktorého sa venoval slovenským dejinám stredoveku. Zaslúžil sa v ústave o vytvorenie hodnotnej zbierky stredovekých prameňov. Dlhodobu sa venoval práci na *Slovenskom registári*, z ktorého stihol publikovať dva diely. Po vzniku Trnavskej univerzity v roku 1992 sa stal jedným z historikov, ktorí pôsobili na jej fakulte humanistiky (neskôr filozofická fakulta). Podrobnejšie pozri DOBROTKOVÁ, Marta. K nedožitým deväťdesiatinám prof. Vincenta Sedláka. In *Historický zborník*, roč. 30, 2020, č. 2, s. 157-160; MARSINA, Richard. Profesor PhDr. Vincent Sedlák (1930 – 2009). In *Slovenská archivistika*, roč. 44, 2009, č. 1, s. 250-254; MARSINA, Richard. Univ. profesor PhDr. Vincent Sedlák, CSc., sedemdesiatročný. In *Historický zborník*, roč. 10, 2000, č. 2, s. 265-266; MULÍK, Peter. Za profesorom Vincentom Sedlákom (1930 – 2009). In *Historický zborník*, roč. 19, 2009, č. 1, s. 312-314.

²⁴ MARSINA, Richard (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. Tomus I. Inde ab a. DCCCX usque ad a. MCCXXXV*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1971.

²⁵ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa R. Marsinu zo študijnej cesty do Talianska 26. 5. – 7. 6. 1969.

záznamov (z toho osem podrobnejších) a z registrov Inocenta IV. šesťdesiat záznamov (dvanásť podrobnejších). Svoj cieľ prejsť všetky registre až do konca obdobia zahrnutého do druhého zväzku *Slovenského diplomatára* sa mu pre krátkosť času nepodarilo splniť. Rovnako nestihol urobiť ani zamýšľaný výskum v Štátnom archíve v Ríme (Archivio di Stato di Roma), kde ho zaujímal materiál o stredovekom Slovensku v archíve šľachtického rodu Orsiniovcov. Po výskume vo vatikánskom archíve Marsina upozornil, že je v ňom množstvo materiálu týkajúceho sa stredovekého aj novovekého Slovenska, ktorý nebol čisto cirkevného charakteru a nebolo ho možné ani zaradiť do diplomatára, respektíve registára. Išlo hlavne o dokumenty dôležité pre hospodárske dejiny, ktoré mohli vyplniť nedostatok priamych údajov o tejto oblasti slovenských dejín, a tak dal pre budúcnosť na zváženie výskum tohto materiálu a perspektívne spracovanie výberovej edície.²⁶

Spoločne s Richardom Marsinom absolvoval cestu Peter Ratkoš. V Historickom ústave SAV bol popredným odborníkom na stredoveké dejiny, no venoval sa aj novoveku. Jeho hlavné výskumné ciele vo vatikánskom archíve boli dva. Prvým bolo vyhľadávanie údajov o pápežských desiatkoch v rokoch 1332 – 1337. Skúmal v tejto súvislosti údaje zo súpisov *Collectoriae decimarum* vo fonde Camera apostolica a porovnával ich s vydaným príslušným zväzkom uhorskej edície *Monumenta Vaticana* Lászlóa Fejérpatakyho. Druhou témou, ku ktorej vyhľadával informácie, bolo obdobie založenia a vzniku Academie Istropolitany. Pri štúdiu v archíve si všimol aj akékoľvek ďalšie súvislosti so slovenskými dejinami. Štúdium v rukopisnom oddelení vatikánskej knižnice už nestihol. Okrem toho mal zámer študovať aj *Cividalský evanjeliár*, uložený v mestečku Cividale del Friuli neďaleko hraníc so Slovinskom. Pre nedostatok času sa mu ani toto nepodarilo.²⁷

Vincent Sedlák vykonal svoju taliansku cestu v dňoch 24. mája – 14. júna 1969, čiže bola dlhšia ako v prípade Marsinu a Ratkoša. Išlo o študijný pobyt na vlastné náklady výskumníka (financovaný z úspor devíz z predchádzajúcej cesty do Nemeckej spolkovej republiky).²⁸ Aj on bádala predovšetkým v Tajnom vatikánskom archíve, a to hlavne v súvislosti s prípravou prvého zväzku *Slovenského registára*.²⁹ Okrem nevyhnutného zorientovania v archívnych fondoch sa venoval už aj výskumu materiálu z Vatikánskych registrov z prvých štrnástich rokov 14. storočia a dohľadal takto stoosemnásť relevantných záznamov. Výskum podľa neho prispel k „ďalšiemu doplneniu heuristiky k najstarším dejinám Slovenska a k práci na príprave prvého zväzku Slovenského registára“.³⁰

Všetci traja výskumníci v Ríme študijné navštívili popri prioritnom vatikánskom archíve aj Pápežský východný inštitút (Pontificio Istituto Orientale).³¹ Okrem Ríma išli aj

²⁶ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa R. Marsinu zo študijnej cesty do Talianska 26. 5. – 7. 6. 1969.

²⁷ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa P. Ratkoša zo študijnej cesty do Talianska 26. 5. – 7. 6. 1969.

²⁸ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 18. Správa o najdôležitejších výsledkoch činnosti HÚ SAV v roku 1969.

²⁹ Prvý zväzok *Slovenského registára* (roky 1301 – 1314) vyšiel v roku 1980: SEDLÁK, Vincent (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. Tomus I. Inde ab a. MCCC I usque ad a. MCCCXIV*. Bratislava : Veda, 1980. Druhý zväzok (roky 1315 – 1323) vyšiel v roku 1987: SEDLÁK, Vincent (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. Tomus II. Inde ab a. MCCCXV usque ad a. MCCCXXIII*. Bratislava : Veda, 1987.

³⁰ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa V. Sedláka zo služobnej cesty do Talianska 24. 5. – 14. 6. 1969.

³¹ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa R. Marsinu zo študijnej cesty do Talianska 26. 5. – 7. 6. 1969; Správa P. Ratkoša zo študijnej cesty do Talianska 26. 5. – 7. 6. 1969; Správa V. Sedláka zo služobnej cesty

do iných miest Talianska. Sedlák strávil jeden deň štúdiom v Štátnom archíve v Neapole (Archivio di Stato di Napoli), kde sa zaujímal o anjouovský materiál.³² Historici navštívili aj Florenciu, kde pôvodne chceli bádať v knižnici, no keďže bol sviatok, nemohli tento plán uskutočniť. Odtiaľ smerovali do Padovy, kde sa stretli s exilovým historikom Milanom S. Ďuricom.³³ Počas svojho pobytu v Taliansku vyhľadávali spoločnosť príslušníkov slovenskej katolíckej emigrácie, ktorých hlavným strediskom bol Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Viacerí, predovšetkým historici v ich radoch, im poskytli aj odbornú pomoc či konzultácie. Nech už to bol v Padove zmienený Milan S. Ďurica alebo v Ríme Michal Lacko v Pápežskom východnom inštitúte či Félix J. Litva z Gregoriánskej univerzity, ktorý pomohol ako ručiteľ pri získaní súhlasu na štúdium vo vatikánskom archíve. Naopak, na návštevu československého veľvyslanectva v Ríme sa historici neodhodlali. Ako v správe z cesty uviedol Richard Marsina: „Nebolo mojou povinnosťou a ani som nepociťoval potrebu navštíviť naše diplomatické zastupiteľské orgány.“³⁴

Po absolvovaní výskumu troch pracovníkov vo Vatikáne mal Historický ústav SAV záujem dosiahnuť, aby nešlo len o ojedinelý jav, ale aby začatý výskum mohol systematicky pokračovať. Riaditeľ Július Mésároš, ktorý ho viedol od januára 1969, v liste ministerstvu zahraničných vecí v októbri 1969 pripomenul, že záujem o bádanie majú aj ďalší pracovníci ústavu zaoberajúci sa staršími slovenskými dejinami. „Ústav má na tomto výskume eminentný záujem, pretože od jeho výsledkov závisí plnenie niektorých výskumných úloh zahrnutých do štátneho plánu vedeckého výskumu.“³⁵ Hoci na ministerstve nemali v tomto čase s takouto myšlienkou problém a prebiehala komunikácia, ako začleniť požiadavky ústavu do plánu kultúrnych, školských a vedeckých aktivít na nasledujúci rok, situácia sa napokon vyvinula inak a ukázalo sa, že cesty slovenských bádateľov do vatikánskeho archívu v roku 1969 ostanú dlho neopakovanou udalosťou.

Normalizácia sa na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov naplno prejavila aj v otázkach zahraničnej spolupráce československej vedy. Kroky realizované na pôde ČSAV a SAV smerovali k posilňovaniu stykov s akadémiami štátov sovietskeho bloku. Naopak, vzťahy so západnými krajinami sa cielene znižovali, keďže – ako konštatovala výročná správa o činnosti ČSAV za rok 1970 – „na tomto úseku sa v predchádzajúcom období zvlášť výrazne prejavovali tendencie, ktoré poškodzovali záujmy čs. vedy i dobré meno ČSSR v zahraničí“.³⁶ Tam, kde sa vzťahy so západnými krajinami predsa realizovali, súviseli vo veľkej väčšine s prírodovednými a technickými odbormi a sústreďovali sa na krajiny, kam mohla ČSAV vysielat' vedcov na základe dvojstranných dohôd s tamojšími vedeckými inštitúciami.³⁷ To v tomto čase ešte nebol prípad Talianska. V roku 1970 nastal

do Talianska 24. 5. – 14. 6. 1969.

³² A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa V. Sedláka zo služobnej cesty do Talianska 24. 5. – 14. 6. 1969.

³³ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa R. Marsinu zo študijnej cesty do Talianska 26. 5. – 7. 6. 1969; Správa P. Ratkoša zo študijnej cesty do Talianska 26. 5. – 7. 6. 1969.

³⁴ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 89. Správa R. Marsinu zo študijnej cesty do Talianska 26. 5. – 7. 6. 1969.

³⁵ Archív Ministerstva zahraničných vecí České republiky, Praha (A MZV ČR), f. Teritoriálny odbor – obyčajné spisy Itálie (TO – O Itálie) 1969 – 1974, šk. č. 2. List HÚ SAV MZV, 25. 10. 1969.

³⁶ A SAV, f. RO SAV I, šk. č. 234. Výročná správa o činnosti ČSAV za rok 1970.

³⁷ A SAV, f. RO SAV I, šk. č. 234. Výročná správa o činnosti ČSAV za rok 1970.

aj celkový pokles stykov Historického ústavu SAV s „kapitalistickými štátmi“. Vedenie ústavu, na ktorého čele v septembri 1970 vystriedal Mésároša Miroslav Kropilák, dávalo opatrne najavo nespokojnosť s takouto tendenciou. V správe za rok 1970 upozornilo, že v niektorých západných štátoch (okrem Talianska zmienilo Rakúsko, no aj Nemeckú spolkovú republiku a Spojené štáty americké) je „dôležitý archívny materiál, bez používania ktorého je ťažko možno primerane a na úrovni spracovávať niektoré témy nášho pracovného plánu“.³⁸ Podobné konštatovanie sa objavilo aj v Kropilákovej správe za nasledujúci rok.³⁹

Keď v apríli 1973 riaditeľ Kropilák písal Vedeckému kolégiu histórie SAV o problematike zahraničných stykov, uviedol aj to, že v Taliansku sa nachádza „veľmi cenný materiál“ k dejinám Slovenska, a to v rímskych archívoch a v Štátnom archíve v Padove (Archivio di Stato di Padova).⁴⁰ Vzhľadom na obmedzenosť zdrojov, no v neposlednom rade aj ideologickú ostraiťnosť, bolo vysielanie do „kapitalistického zahraničia“, vrátane Talianska, striktné limitované. V tom čase už existovala dohoda o spolupráci medzi ČSAV a Národnou vedeckou radou (Consiglio Nazionale delle Ricerche – CNR), talianskou štátnou vedeckou ustanovizňou, ktorá bola podpísaná v roku 1972. ňou sa obe strany zaviazali podporovať výmenu vedcov medzi ústavmi a inštitúciami im patriacimi alebo nimi financovanými. Tí sa tak mohli zúčastňovať na medzinárodných konferenciách alebo prednášať a zoznámiť sa s činnosťou vedeckých ústavov. Okrem toho si strany mali každý rok vymeniť vedcov na dlhšie pobyty. Mohli sa dohodnúť aj na organizovaní konferencií, sympózií a seminárov s témami spoločného záujmu a zaviazali sa podporovať výmenu publikácií a dokumentácie, ako aj informácií o vedeckých podujatiach.⁴¹ Dohoda teda vytvárala predpoklady aj pre talianske cesty slovenských historikov. Vedenie SAV – v súlade s celoštátne nastavenými pravidlami – uprednostňovalo, aby sa výskumné cesty na Západ realizovali práve na základe výmenných dohôd, keďže takto mala na výber výskumníkov dosah výlučne vysielajúca organizácia. To bol i prípad dohody medzi ČSAV a CNR. Aj tieto možnosti však boli obmedzené. Napríklad na rok 1973 mala celá SAV na cesty do Talianska, realizované podľa tejto dohody, k dispozícii dvadsať týždňov na krátkodobé pobyty a dvakrát štyri mesiace na dlhodobé pobyty.⁴²

Napriek všeobecne vnímanej potrebe slovenskí medievalisti z Historického ústavu SAV napokon v prvej polovici sedemdesiatych rokov do Ríma nevycestovali a vo výskume vo vatikánskom archíve nemohli pokračovať. Richard Marsina sa v roku 1975 snažil o dvojtýždňovú študijnú cestu do archívov v Ríme (predovšetkým vatikánskeho archívu, ako aj knižnice vo Florencii (Biblioteca Riccardiana). Malo ísť o súčasť výmenných pobytov medzi ČSAV a CNR. Historický ústav SAV túto požiadavku podporil a v návrhu na vyslanie okrem iného uviedol: „Cesta je nevyhnutná preto, aby sa aj materiál z rímskych archívov týkajúci sa minulosti Slovenska mohol pojať do Slovenského diplomátára II,

³⁸ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 19. Správa o najdôležitejších výsledkoch činnosti HÚ SAV za rok 1970.

³⁹ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 20. Správa o výsledkoch činnosti HÚ SAV za rok 1971, 31. 12. 1971.

⁴⁰ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 92. List HÚ SAV Vedeckému kolégiu histórie SAV, 17. 4. 1973.

⁴¹ A SAV, f. RO SAV I, šk. č. 305. Zápis z 36. zasadnutia prezídia ČSAV, 6. 9. 1972.

⁴² A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 92. Participácia SAV na recipročných výmenách, dohodnutých s niektorými vedeckými inštitúciami v kapitalistických krajinách.

čo je z odborného a heuristického hľadiska bezpodmienečne potrebné.⁴³ Táto cesta sa však nakoniec neuskutočnila.

Do Ríma sa Marsina konečne dostal až o dva roky neskôr. Cestu absolvoval v dňoch 23. októbra – 6. novembra 1977 na základe reciprocity medzi ČSAV a CNR. Okrem krátkej informatívnej návštevy v Archivio Storico Capitolino strávil všetok pracovný čas v Tajnom vatikánskom archíve. Úlohu vyžadovaného ručiteľa pre štúdium v ňom tentoraz splnil list od CNR a pomohla aj skutočnosť, že už v ňom predtým bádala. Počas pobytu Marsina uskutočnil doplňujúcu revíziu svojho výskumu spred ôsmich rokov (Vatikánske registre z obdobia pontifikátov Gregora IX., Inocenta IV. a časti pontifikátu Alexandra IV.) a pokračoval prezretím a excerpovaním registrov do roku 1261 (koniec pontifikátu Alexandra IV.). Okrem toho sa venoval vyhľadaniu archívneho uloženia asi pätnástich listín do *Slovenského diplomatára* a prezretiu a excerpovaniu Liber Censuum Camerae Apostolicae z roku 1192. Pre Sedlákov *Slovenský registár* sa mu zas podarilo v Instrumenta miscellanea nájsť originál exkomunikačnej listiny Matúša Čáka Trenčianskeho z roku 1311.⁴⁴

Pre zaujímavosť a na dokreslenie, nakoľko sa situácia za posledných osem rokov zmenila, malé porovnanie: Kým v správe o výskumnom pobyte v roku 1969 Marsina ešte otvorene spomínal svoje stretnutia s exilovými kňazmi a historikmi (Milan S. Ďurica, Michal Lacko, Félix J. Litva), v správe z roku 1977 už o takýchto kontaktoch, pochopiteľne, nie je ani zmienka. V Ríme sa podľa svojich slov stretol len s referentkou prijímacej organizácie (CNR), pracovníkmi vatikánskeho archívu a okrem nich už len s Giorgiom Mattiolim, ktorého poznal z Bratislavy, kde sa opakovane zúčastňoval na kurzoch Studia Academica Slovaca. Hoci sa poznali len zbežne, Mattioli Marsinovi pomohol v Ríme nájsť lacné ubytovanie, pozval ho na obed a odprevadil na železničnú stanicu. „Okrem tu spomenutých ľudí som s nikým nenadviazal nijaké kontakty a ani so mnou sa nik nepokúšal nadviazať kontakt.“ Tentoraz však Marsina neopomenul návštevu československého veľvyslanectva v Ríme. Dostal sa však len po vrátnicu, keďže príslušný referent nemal čas ho osobne prijať.⁴⁵

Marsina druhý diel *Slovenského diplomatára*, ktorého príprava bola podstatným cieľom jeho študijných pobytov v Ríme v šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch, napokon dokončil v roku 1979. Vyšiel tlačou o osem rokov neskôr, v roku 1987, vo vydavateľstve Obzor.⁴⁶ Na začiatku osemdesiatych rokov vo výskume v Ríme pokračoval. Bol tam v dňoch 29. septembra – 25. októbra 1980, opäť na základe dohody medzi ČSAV a CNR. V Tajnom vatikánskom archíve sa venoval získavaniu materiálu z Vatikánskych registrov

⁴³ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 93. Návrh na vyslanie R. Marsinu na dvojtzáždňovú služobnú cestu do Talianska, 8. 4. 1975.

⁴⁴ Slovenský historický ústav v Ríme (SHÚR), Zbierka dokumentov. Richard Marsina: Výsledky doterajšieho bádania vedeckých a archívnych inštitúcií zo Slovenska v AVK a TVA, 14. 10. 1991; A SAV, f. Historický ústav Slovenskej akadémie vied II (HÚ SAV II), šk. č. 47. Správa R. Marsinu zo služobnej cesty do Talianska 23. 10. – 6. 11. 1977.

⁴⁵ A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 47. Správa R. Marsinu zo služobnej cesty do Talianska 23. 10. – 6. 11. 1977.

⁴⁶ MARSINA, Richard (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. Slovenský diplomatár. Tomus II. Inde ab a. MCCXXXV usque ad a. MCCLX.* Bratislava : Obzor, 1987.

pre pripravovaný tretí zväzok *Slovenského diplomatára* (1261 – 1272). Kratší čas strávil i štúdiom rukopisov vo vatikánskej knižnici. Uskutočňoval aj výskum v ústrednom jezuitskom archíve – Rímskom archíve Spoločnosti Ježišovej (Archivio Romano della Compagnia di Gesù), konkrétne k rokom 1694 – 1736. Bol zameraný hlavne na osobnosť Samuela Timona a jeho výsledky sa mali využiť pri riešení úlohy štátneho plánu *Náčrt dejín slovenskej historiografie*. Tému Timonovho diela sa venoval aj v Ústrednej národnej knižnici (Biblioteca Nazionale Centrale) a našiel tam prvé vydania jeho prác.⁴⁷

Marsinovi, pracujúcemu na *Slovenskom diplomatári*, sa teda aj napriek sťažným podmienkam podarilo vycestovať na výskum do vatikánskeho archívu aj v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch. V prípade Vincenta Sedláka, pripravujúceho *Slovenský registár*, to však bolo inak, a to napriek opakovaným pokusom o dosiahnutie takejto cesty. Sedláka chcel ústav do Talianska vyslať už v roku 1970.⁴⁸ Cesta sa však neuskutočnila. Na rok 1974 bola plánovaná znovu, a to už na základe dohody s CNR.⁴⁹ Zahraničný odbor Ústrednej správy pracovísk SAV ju aj schválil v dĺžke dva týždne.⁵⁰ Do Ríma však ani vtedy necestoval, keďže sa objavili „komplikácie s vybavovaním vycestovacích formalít“.⁵¹ Aj na rok 1976 figurovalo Sedlákovo meno v návrhu Historického ústavu SAV na zahraničné cesty (do Talianska na štyri týždne).⁵² Ani na základe tohto plánu sa jeho cesta nekonala. O dva roky neskôr sa v rámci dohôd s CNR plánovala znova, a to na štyri týždne. Opäť to nevyšlo a – ako sa uvádzalo vo výročnej správe o činnosti ústavu – „cesta sa z neznámych príčin nere realizovala“.⁵³ Situácia sa zopakovala aj v roku 1981, keď bol opäť navrhovaný na cestu do Ríma.⁵⁴ Necestoval ani vtedy a Slovenská akadémia vied ho do konca osemdesiatych rokov do Talianska nevyslala. S výskumom mohol pokračovať až v roku 1990.⁵⁵

V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch sa popri výskume stredovekých materiálov v Tajnom vatikánskom archíve sporadicky realizovali aj ďalšie cesty orientované na štúdium v iných vatikánskych a talianskych archívoch a knižniciach. V decembri 1973 mohol na trojtýždňový pobyt do Ríma vycestovať Anton Vantuch. Tentoraz jeho cesta súvisela s ďalšou z tém, ktorými sa dlhodobo zaoberal – dejinami Trnavskej univerzity.⁵⁶ Bádala v Rímskom archíve Spoločnosti Ježišovej. Venoval sa tam katalógom, a to

⁴⁷ SHŮR, Zbierka dokumentov. Richard Marsina: Výsledky doterajšieho bádania vedeckých a archívnych inštitúcií zo Slovenska v AVK a TVA, 14. 10. 1991; A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 48. Správa R. Marsinu zo služobnej cesty do Talianska 29. 9. – 25. 10. 1980.

⁴⁸ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 90. List HÚ SAV Ústrednej hospodárskej správe pracovísk SAV, zahraničný odbor, 5. 2. 1970.

⁴⁹ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 92. List HÚ SAV Ústrednej správe pracovísk SAV, zahraničný odbor, 29. 6. 1973.

⁵⁰ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 93. List Ústrednej správy pracovísk SAV HÚ SAV, 13. 2. 1974.

⁵¹ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 93. List HÚ SAV Ústrednej správe pracovísk SAV, zahraničný odbor, 3. 1. 1975.

⁵² A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 47. List HÚ SAV Ústrednej správe pracovísk SAV, zahraničný odbor, 4. 7. 1975.

⁵³ A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 12. Správa o činnosti HÚ SAV v roku 1978.

⁵⁴ A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 48. Plán kultúrnych, školských a vedeckých stykov na rok 1981.

⁵⁵ SHŮR, Zbierka dokumentov. Richard Marsina: Výsledky doterajšieho bádania vedeckých a archívnych inštitúcií zo Slovenska v AVK a TVA, 14. 10. 1991.

⁵⁶ O Vantuchových výsledkoch v tejto oblasti pozri FRIMMOVÁ, Eva. Významné životné jubileum historika Antona Vantucha, s. 232.

najprv každoročne vydávaným *Catalogi annuales (breves)*. Následne študoval *Catalogi triennales*, ktoré vznikali každé tri roky a mali tri časti: *Catalogus primus* (životopisné údaje o jednotlivých jezuitoch), *Catalogus secundus* (osobné charakteristiky) a *Catalogus tertius* (hospodárske údaje). Ďalej okrem iného študoval zbierku *Epistolae generalium*, obsahujúcu kópie listov generála rakúskej provincii, niektorých priamo do Trnavy.⁵⁷ Vantuchovým cieľom v archíve bolo, prirodzene, čo najviac vybádať a objednať fotokópie dokumentov. Rozhovory politického charakteru s tamojšími pracovníkmi nenadväzoval. Následne preto musel v Slovenskej akadémii vied vysvetľovať zahraničnému odboru, že ako prvý československý bádateľ v tomto archíve to nepokladal za vhodné. Napokon, v prípade starého archivára Edmonda Lamalleho, ktorý mu pri výskume veľmi pomáhal, by to ani nebolo účelné. „Riaditeľ archívu je 73-ročný starec, odborník na dejiny vied, s ktorým sa o inom sotva dá hovoriť.“⁵⁸

V septembri a októbri 1982 realizoval študijný pobyt v Taliansku na základe dohody s CNR Július Sopko,⁵⁹ samostatný vedecký pracovník oddelenia dejín feudalizmu Ústavu historických vied SAV (od roku 1982 nový názov pracoviska). Sopko bol v ústave odborníkom na stredoveké rukopisné knihy. Ako sa o ňom vyjadril jeho kolega Vladimír Matula, Sopkova úloha bola priekopnícka a jeho prvoradým zámerom „sprístupniť historiografii i iným disciplinám čo najkomplexnejší pohľad na všetky zachované rukopisné pamiatky slovenského stredoveku, uchované doma i v cudzine“.⁶⁰ S týmto dlhodobým úsilím súvisela aj jeho cesta do Talianska. Trvala dvadsaťpäť dní a hlavným cieľom bol výskum stredovekých rukopisných pamiatok so vzťahom k Slovensku v troch významných knižniciach v Taliansku a Vatikáne. Osobitne sa sústreďoval na podiel na tvorbe rukopisných pamiatok u slovenských vzdelancov, ktorí študovali na talianskych univerzitách a po návrate na Slovensko šíрили myšlienky poznačené humanizmom a renesanciou. V Apoštolskej vatikánskej knižnici sa okrem knižných fondov sústredil na detailné preskúmanie dvoch kódexov so vzťahom k Slovensku. V Ústrednej národnej knižnici v Ríme študoval odbornú kodikologickú literatúru a pomocou talianskych historikogeografických lexikónov a ďalších pomôcok sa snažil lokalizovať rukopisné pamiatky späť so Slovenskom. Treťou z knižníc, ktoré navštívil, bola vo Florencii

⁵⁷ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 92. Správa A. Vantucha o služobnej ceste do Talianska 10. – 31. 12. 1973.

⁵⁸ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 93. List A. Vantucha Ústrednej správe pracovísk SAV, zahraničný odbor, 19. 4. 1974.

⁵⁹ Július Sopko (1929 – 2020). Narodil sa v Blažiciach pri Košiciach. Ako verbistického novica v Nitre ho zasiahli protináboženské perzekúcie súvisiace s likvidáciou mužských reholí v roku 1950, vrátane pobytu v pomocných technických práporoch. Následne absolvoval štúdium klasickej filológie a histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (1959) a pôsobil ako archivár v Štátnom slovenskom ústrednom archíve v Bratislave. Od roku 1965 bol pracovníkom Historického ústavu SAV v Bratislave. Bol priekopníkom v oblasti kodikológie, zaoberal sa výskumom slovenských stredovekých kódexov a rôznymi témami zo stredovekých i novovekých kultúrnych dejín. Podrobnejšie pozri HLAVAČKOVÁ, Miriam. Za PhDr. Júliusom Sopkom. CSc., zakladateľom slovenskej kodikológie. In *Slovenská archivistika*, roč. 50, 2020, č. 2, s. 287-289; MATULA, Vladimír. Jubileum historika (K šesťdesiatinám J. Sopka). In *Historický časopis*, roč. 37, 1989, č. 3, s. 487-488. O Júliusovi Sopkovi ako archivárovi pozri SEDLÁK, František. K šesťdesiatinám Júliusa Sopka. In *Slovenská archivistika*, roč. 24, 1989, č. 2, s. 207-209.

⁶⁰ MATULA, Vladimír. Jubileum historika, s. 487.

Biblioteca Medicea Laurenziana. Okrem iného sa tam venoval kódexom z obdobia renesancie, ktorých tvorcovia mali dôležitý vplyv na rukopisnú produkciu na Slovensku hlavne na prelome 15. a 16. storočia. Sopkov celkový záver z výskumu vyznel pozitívne: „Získané písomné podklady obohacujú naše poznanie v oblasti starších kultúrnych dejín Slovenska o nové poznatky, ktoré prispejú k vierohodnému hodnoteniu našich kultúrnych kontaktov s Talianskom v 2. pol. 15. stor.“⁶¹

Pri stanovovaní plánu medzinárodnej vedeckovýskumnej spolupráce na ôsmu päťročnicu (1986 – 1990) Ústav historických vied Slovenskej akadémie vied konštatoval, že vzhľadom na dovtedajší neuspokojivý stav výskumu archívnych prameňov v západných štátoch bude treba venovať väčšiu pozornosť výskumu v centrálnych archívoch týchto krajín (vrátane Talianska).⁶² Výskum mal byť zameraný predovšetkým na novšie a najnovšie dejiny Slovenska a Československa.⁶³ Napriek tomu už pracovníci Ústavu historických vied SAV do konca osemdesiatych rokov žiadny výskumný pobyt v Taliansku neuskutočnili.

Okrem vedeckovýskumných úloh súviseli ďalšie cesty do Talianska v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch s účasťou na odborných podujatiach. Zástupca riaditeľa HÚ SAV Vladimír Matula⁶⁴ bol odborníkom na tému slovenského národného obrodzenia a aktívne sa angažoval v medzinárodných štruktúrach slavistov. Bol členom Medzinárodného komitétu slavistov a v októbri 1972 absolvoval desaťdňovú cestu do Ríma, kde sa spolu s českými odborníkmi Bohuslavom Havránkom a Slavomírom Wollmanom zúčastnil na 14. plenárnom zasadnutí tohto vrcholného orgánu slavistiky. Hlavnou úlohou stretnutia bola organizácia a príprava programu 7. medzinárodného zjazdu slavistov plánovaného na nasledujúci rok vo Varšave. Zúčastňoval sa na zasadnutiach pléna i historickej sekcie. Počas svojho pobytu navštívil okrem Ríma Florenciu a v rámci exkurzie ďalšie mestá Talianska: Spoleto, Assisi, Perugia, Urbino a Orvieto.⁶⁵

Nasledujúci rok dostal príležitosť ísť do Talianska aktívne vystúpiť Ľudovít Holotík. Na prelome septembra a októbra 1973 zorganizoval región Furlansko-Júlske Benátky v meste Gorica (Gorizia) medzinárodné kultúrne stretnutie, venované téme strednej Európy a jej vývoja. Ministerstvo kultúry Slovenskej socialistickej republiky (SSR) vnímalo „dôležitosť a kultúrno-politický dosah“ tohto stretnutia, koncentrovaného hlavne na politický, kultúrny a sociálny vývoj v 19. a 20. storočí, vrátane otázok národného

⁶¹ A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 48. Správa J. Sopka o služobnej ceste do Talianska, 14. 9. – 8. 10. 1982.

⁶² A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 49. Plán medzinárodnej vedeckovýskumnej spolupráce na 8. päťročnicu.

⁶³ A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 49. Správa o realizovaní úloh v oblasti zahraničných stykov ÚHV SAV v roku 1984 a stav v júni 1985, 17. 6. 1985.

⁶⁴ Vladimír Matula (1928 – 2011). Pochádzal z Dolného Ďuradu pri Leviciach. Do roku 1953 študoval na Historickej fakulte Moskovskej štátnej univerzity, potom pracoval na bratislavskej filozofickej fakulte. Od roku 1955 bol vedeckým pracovníkom Historického ústavu SAV v Bratislave (okrem niekoľkoročného obdobia na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov, keď viedol Slovenské národné múzeum v Martine). Vedecky sa venoval slovenským dejinám 19. storočia, predovšetkým so zameraním na otázky národného obrodzenia v slovanskom kontexte. Bližšie pozri HUČKO, Ján. Jubileum historika Vladimíra Matulu. In *Historický časopis*, roč. 36, 1988, č. 2, s. 332-334; BEDNÁROVÁ, Marcela. K jubileu historika a slavistu Vladimíra Matulu. In *Historický zborník*, roč. 18, 2008, č. 1, s. 236-239; BEDNÁROVÁ, Marcela. Za Vladimírom Matulom (1928 – 2011). In *Historický časopis*, roč. 59, 2011, č. 1, s. 184-186.

⁶⁵ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 92. Správa V. Matulu o služobnej ceste do Talianska 10. – 19. 10. 1972.

uvedomovania a formovania národných štátov. Navrhlo preto predsedníctvu Slovenskej akadémie vied vyslať dvoch zástupcov slovenskej kultúry, ktorí by sa na ňom aktívne podieľali. Jedným z nich (popri Stanislavovi Šmatlákovi z Literárnovedného ústavu SAV) bol Ľudovít Holotík.⁶⁶ Na podujatí sa skutočne zúčastnil a predniesol tam prednášku.⁶⁷

Pracovník oddelenia dejín feudalizmu Alexander Avenarius⁶⁸ uskutočnil na konci apríla a začiatku mája 1987 dvanásťdňovú cestu do Spoleta. Zúčastnil sa na sympóziu v rámci 35. ročníka týždňa stredovekých štúdií. Usporiadalo ho Talianske stredisko pre výskum raného stredoveku (Centro Italiano di Studi Sull'Alto Medioevo), ktorého riaditeľ Ovidio Capitani naň Avenariusu pozval. Podujatie, na ktorom sa zúčastnilo približne päťdesiat bádateľov a podobný počet mladých štipendistov, prevažne z Talianska, sa venovalo problematike ranostredovekých stepných národov (Hunov, Avarov, Maďarov), a to z historického, archeologického, kulturologického či jazykovedného pohľadu. Avenarius vystúpil s referátom o štruktúre a organizácii stepných národov, v ktorom sa snažil zvýrazniť význam Slovanov pre budovanie štátnosti, kultúry a hospodárstva týchto národov.⁶⁹ Avenarius bol v Taliansku aj v nasledujúcom roku. Sedemnášťdňová cesta sa uskutočnila od polovice apríla do začiatku mája 1988. Na pozvanie z Bolonskej univerzity tam predniesol prednášku na tému Avarov ako problému byzantskej politiky a diplomacie. Okrem toho sa zúčastnil v Ravenne na sympóziu pri príležitosti tisícročnice prijatia kresťanstva v Rusku. Mal na nej referát o počiatkoch transformácie byzantského vplyvu v Rusku v 11. storočí. Tretia prednáška, ktorú predniesol počas svojej cesty, odznela v San Maríne. Jej témou boli začiatky ruskej kultúry.⁷⁰

V roku pádu komunistického režimu navštívil Taliansko opäť Vladimír Matula a podobne ako pred sedemástimi rokmi to súviselo s aktivitami Medzinárodného komitétu slavistov, ktorého bol Matula viceprezidentom. Sedemdnňovú cestu v septembri 1989 využil na rozhovory s talianskymi slavistami o zameraní 11. medzinárodného zjazdu slavistov, pripravovaného na rok 1993 v Bratislave. V Pise rokoval s prezidentom Talianskej asociácie slavistov Giuseppem Dell'Agatom a vo Florencii sa zúčastnil na stretnutí vedenia tejto asociácie, ktorá v Taliansku plnila funkciu národného komitétu slavistov. Mal pripravenú aj vedeckú prednášku, ktorú však nepredniesol, keďže sa v tom čase ešte na univerzitách po prázdninách nezačalo štúdium.⁷¹

⁶⁶ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 92. List MK SSR predsedníctvu SAV, 23. 8. 1973.

⁶⁷ A SAV, f. HÚ SAV, šk. č. 21. Správa Ľ. Holotíka o činnosti za rok 1973, 5. 12. 1973.

⁶⁸ Alexander Avenarius (1942 – 2004). Narodil sa v Martine. Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave absolvoval v roku 1964 štúdium archívniectva. Pôsobil v Ústave dejín európskych socialistických krajín SAV v Bratislave a venoval sa dejinám Avarov. Ako dôsledok normalizačného vývoja sa musel vzdať vedeckého pôsobenia a zamestnal sa v pamiatkovom ústave v Bratislave. Od roku 1984 pracoval v Ústave historických vied SAV v Bratislave a zaoberal sa byzantskými dejinami. Podrobnejšie pozri LUKAČKA, Ján. Za profesorom PhDr. Alexandrom Avenariusom, CSc. In *Historický časopis*, roč. 53, 2005, č. 1, s. 215–216.

⁶⁹ A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 50. Správa A. Avenariusu o priebehu a výsledkoch služobnej cesty do zahraničia 21. 4. – 2. 5. 1987.

⁷⁰ A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 51. Správa A. Avenariusu o priebehu a výsledkoch služobnej cesty do zahraničia 15. 4. – 1. 5. 1988.

⁷¹ A SAV, f. HÚ SAV II, šk. č. 51. Správa V. Matulu o priebehu a výsledkoch cesty do zahraničia, 11. – 17. 9. 1989.

Druhým významným spôsobom bádania slovenských odborníkov v talianskych archívoch boli cesty predstaviteľov slovenského archívnictva a pracovníkov štátnych archívov. Študijné cesty do cudzích krajín boli vo všeobecnosti podstatnou aktivitou, realizovanou archívnu správou z hľadiska medzinárodnej spolupráce. Ich cieľom bolo študovať pramene k slovenským dejinám v zahraničných archívoch a uskutočniť ich súpis. Na to nadväzujúcim krokom bolo zabezpečenie vytvorenia mikrofilmov dokumentov, ich uloženie v Štátnom slovenskom ústrednom archíve v Bratislave a následné prístupnenie bádateľom.⁷² Na realizáciu týchto ciest sa do výraznej miery využívali možnosti, ktoré vytvárali jednotlivé kultúrne dohody, ktoré Československo uzavrelo s inými krajinami. Išlo predovšetkým o krajiny socialistického bloku, prirodzene najmä Maďarsko, no aj ďalšie – Sovietsky zväz, Poľsko, Rumunsko, Bulharsko či Nemecká demokratická republika.

Pre rozvoj možností systematického pôsobenia v talianskych archívoch pre slovenských archívárov sa dlhodobo ukazovalo ako dôležité uzavrieť kultúrnu dohodu aj medzi Československom a Talianskom. Keď sa v roku 1965 konštituovala československo-talianska komisia historikov, medzi jej členov boli zaradení aj zástupcovia archívnictva z oboch krajín (za Československo to bol vedecký vedúci Archívnej správy ministerstva vnútra v Prahe Zdeněk Šamberger). Súčasťou zasadnutia komisie v Ríme v marci 1966 bolo aj rokovanie medzi predstaviteľmi archívnictva. Predstavitelia talianskeho archívnictva síce aj za danej situácie súhlasili so spoluprácou, spočívajúcou vo výmene informácií, mikrofilmov a v obmedzenej podobe aj pracovníkov na recipročnej báze, dali však najavo, že pre systematickú výmenu archívárov je dôležité uzavretie kultúrnej dohody, a dokiaľ k nemu nepríde, spolupráca môže sotva nadobudnúť potrebné rozmery.⁷³

Situácia sa významne zmenila, keď bola v roku 1971 napokon uzavretá československo-talianska kultúrna dohoda. Bolo v nej vyslovené pranie vlád uľahčiť a rozvíjať vzájomnú spoluprácu a výmenu okrem iného aj v oblasti vedy. Otázka vedeckých vzťahov mala v dohode významné miesto. Strany sa zaviazali rozvíjať spoluprácu a umožňovať uzavieranie priamych dohôd medzi vysokými školami, výskumnými a vedeckými inštitúciami oboch krajín, a preto podporovať výmenu výskumných pracovníkov a ďalších osobností z vedeckej oblasti, pozvaných do druhej krajiny na štúdium alebo na zdokonalenie a na prednášky v ich odbore, ako aj uskutočňovanie spoločných štúdií, umožňovať na základe vzájomnosti prístup do kultúrnych a vedeckých inštitúcií, knižníc, archívov a múzeí, podporovať účasť vedcov a odborníkov na kongresoch či zasadaniach na svojom území. Zmluvné strany sa dohodli aj napomáhať v rámci možnosti výmenu vedeckej literatúry a podporovať prekladanie a vydávanie najvýznamnejších diel autorov druhej krajiny v oblasti vedy. V dohode bola upravená aj spolupráca v oblasti archívnictva a vytvorila tak základný rámec pre výskumné cesty slovenských archívárov do Ríma a ďalších talianskych miest. V dohode sa strany okrem iného dohodli umožňovať na základe

⁷² Slovenský národný archív, Bratislava (SNA), f. Slovenská archívna správa (SAS), šk. č. 198. Komentár k prehľadu o uskutočnených cestách do zahraničia za rok 1973 a prvý polrok 1974, 26. 8. 1974.

⁷³ A MZV ČR, f. TO – O Itálie 1965 – 1968, šk. č. 2. Správa o 2. zasadnutí zmiešanej komisie historikov ČSSR – Taliansko v Ríme 15. – 20. 3. 1966.

vzájomnosti prístup do archívov, ako aj podporovať spoluprácu a priame dohody medzi archívmi oboch krajín výmenou archívárov, publikácií, mikrofilmov, požičiavaním dokumentačného materiálu a usporadúvaním výstav dokumentov.⁷⁴

Slovenskí archivári sa však o možnosti výskumu v Ríme a nadviazanie kontaktov s talianskymi a vatikánskymi partnermi aktívne zaujímali ešte pred uzavretím kultúrnej dohody. Na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov sa v Slovenskej archívnej správe Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky (MV SSR) ešte uvažovalo aj o uskutočnení hĺbkového prieskumu vo vatikánskych archívoch, zameraného na archívny materiál k dejinám Slovenska v 8. – 16. storočí.⁷⁵ Posunúť tieto myšlienky bližšie k realizácii mala trojtýždňová služobná študijná cesta zástupcov Slovenskej archívnej správy do Talianska. Udialo sa to v čase, keď sa ako dôsledok federalizácie Československa v roku 1969 rozširovali aj zahraničné styky slovenských archívárov. Kým dovtedy boli ich študijné cesty do iných krajín málo časté a obmedzené zväčša na Maďarsko, na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov sa výrazne rozcestovali, a to nielen po krajinách socialistického bloku, ale aj na Západ. Takto sa realizovala aj návšteva Talianska, o ktorej Mária Stieberová v *Slovenskej archivistike* napísala, že to bola „ojedinelá, mimoriadne zaujímavá študijná cesta“.⁷⁶

Zloženie delegácie na cestu, plánovanú pôvodne na prvý polrok 1970, sa v priebehu príprav menilo. Do trojčlennej zostavy chcel riaditeľ archívnej správy Jozef Chreňo zaradiť aj riaditeľa Okresného archívu v Banskej Bystrici Ctibora Matulaya, ktorý na to mal požadované odborné i osobnostné predpoklady. Popri dlhodobých skúsenostiach v archívnictve a erudícii v paleografii disponoval aj jazykovými znalosťami – ovládal okrem latinčiny aj taliančinu, francúzštinu a nemčinu.⁷⁷ Narazil však na nesúhlas Okresného národného výboru v Banskej Bystrici, ktorého odbor vnútorných vecí vo februári 1970 „po prekonzultovaní s príslušnými orgánmi“ bez bližšieho zdôvodnenia Matulayovu cestu neodporučil.⁷⁸ Napokon do Talianska v dňoch 28. novembra – 18. decembra 1970 vyslala archívna správa iba vedúceho svojho prvého oddelenia Jozefa Mazúra⁷⁹ a riaditeľa Štátneho slovenského ústredného archívu v Bratislave Michala Kušíka.⁸⁰

⁷⁴ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 84/1973 Zb. z 22. 5. 1973 o Kultúrnej dohode medzi vládou Československej socialistickej republiky a vládou Talianskej republiky.

⁷⁵ SNA, f. SAS, šk. č. 120. List Slovenskej archívnej správy MV SSR Odboru vnútorných vecí ONV v Banskej Bystrici, 10. 3. 1970.

⁷⁶ STIEBEROVÁ, Mária. Zahraničné študijné cesty slovenských archívárov v rokoch 1969 a 1970. In *Slovenská archivistika*, roč. 6, 1971, č. 1, s. 201-204.

⁷⁷ SNA, f. SAS, šk. č. 120. List Slovenskej archívnej správy MV SSR Odboru vnútorných vecí ONV v Banskej Bystrici, 10. 3. 1970.

⁷⁸ SNA, f. SAS, šk. č. 120. List Odboru vnútorných vecí ONV v Banskej Bystrici Slovenskej archívnej správy MV SSR, 23. 2. 1970.

⁷⁹ Jozef Mazúr (1919 – 1973). Pochádzal z Trnavy. Na bratislavskej filozofickej fakulte študoval klasickú filológiu a slovenčinu (neskôr externe aj archívnictvo). Po vysokoškolskom štúdiu pôsobil ako stredoškolský pedagóg. Archívnu prax začal ako pracovník mestského archívu v Trnave. Po vzniku Slovenskej archívnej správy sa v roku 1954 stal jej zamestnancom a pracoval tam až do predčasnej smrti. Bližšie pozri KUŠÍK, Michal. Za Jozefom Mazúrom 6. 2. 1919 – 14. 3. 1973. In *Slovenská archivistika*, roč. 8, 1973, č. 1, s. 5-6.

⁸⁰ Michal Kušík (1915 – 2000). Pochádzal z obce Horná Ždaňa (neďaleko Žiaru nad Hronom). Na Slovenskej univerzite v Bratislave vyštudoval históriu a klasickú filológiu. Pôsobil v Bratislave ako stredoškolský učiteľ

Jedným z cieľov ich pobytu bolo oboznámiť sa s organizáciou a prácou štátnych archívov, archívnu metodikou a vzdelávaním. Napriek tomu, že išlo zo strany Slovenskej archívnej správy o jednostrannú akciu, ktorá nebola založená na medziarchívnej výmene, ani medzištátnej kultúrnej dohode, boli Kušík s Mazúrom všade vítaní s veľkou ochotou, „takmer ako oficiálni delegáti československého archívnictva“. Boli prijatí generálnym riaditeľom talianskeho archívnictva Giulio Ransomom a ďalšími predstaviteľmi Generálneho riaditeľstva archívov, navštívili Štátny archív v Ríme a podrobne sa oboznámili aj s činnosťou talianskych dvojročných archívnych škôl. Niekoľko dní zo svojho pobytu strávili mimo Ríma a navštívili štátne archívy v Benátkach, vo Florencii a v Neapole.⁸¹

Okrem spoznania činnosti talianskych štátnych archívov mali Kušík s Mazúrom ako ďalší z cieľov sondovať možnosť štúdia prameňov k starším dejinám Slovenska v TVA. Prijal ich prefekt archívu Martino Giusti. Počas niekoľkých dní, ktoré v tomto archíve strávili, sa zbežne oboznámili s jeho fungovaním, študovali literatúru a archívne pomôcky, na základe ktorých sa snažili spoznať hlavné celky archívu. Nazretím do komplikovaného chodu archívu zistili, že pre štúdium v ňom je potrebná jeho dobrá znalosť a dlhší čas na bádanie, takže je potrebné, aby sa bádateľ naň už doma kvalitne pripravil preštudovaním dostupnej literatúry. Konštatovali, že TVA má významné miesto medzi veľkými európskymi archívami vo vzťahu k politickým dejinám. V nadväznosti na niekdajšiu existenciu Československého historického ústavu v Ríme prišli k záveru: „Preto by nebolo chybnou pomýšľať v budúcnosti na určitú formu obnovy výskumu vo vatikánskom archíve a pokračovať v základných edičných prácach pre potreby našich starších dejín.“ Celkovo výsledky svojej študijnej cesty do Talianska jej účastníci zhodnotili veľmi kladne: „Ako prvá cesta slovenských archivárov do Talianska znamená pre nás veľa v tom zmysle, že sme získali dosť podrobný obraz o archívnictve krajiny, ktorá má vo svete dávnu tradíciu v tejto oblasti.“ Význam cesty videli aj v propagácii československého archívnictva a v jeho rámci „za hranicami nie veľmi známeho archívnictva slovenského“ a vnímali možnosť využívať tento prínos v nasledujúcich medzinárodných kontaktoch.⁸²

Záujem medzi slovenskými archivármi venovať sa výskumu v Taliansku a vo Vatikáne nepochybne existoval aj naďalej. Keď sa v roku 1972 v Slovenskej archívnej správe MV SSR pripravoval dlhodobý perspektívny plán zahraničných ciest, viaceré slovenské archívy prejavili záujem vyslať svojich pracovníkov aj do Talianska. Napríklad Okresný archív v Banskej Bystrici zaradil Taliansko medzi krajiny s archívami, kde sa

a od roku 1949 pracoval v Pôdohospodárskom archíve. V roku 1954 sa stal vedeckým vedúcim Slovenskej archívnej správy. Od roku 1968 bol riaditeľom Štátneho slovenského ústredného archívu v Bratislave. Vo funkcii zostal do roku 1980. Aktívne vedecky pracoval a publikoval v oblasti archívnictva. Bližšie pozri ČECHOVÁ, Gabriela. K šedesiatinám PhDr. Michala Kušíka, CSc. In *Archivní časopis*, roč. 25, 1975, č. 3, s. 155-156; KOSTICKÝ, Bohumír. K životnému jubileu PhDr. Michala Kušíka, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 10, 1975, č. 1, s. 122-126; MARSINA, Richard. Nezabúdajme na Michala Kušíka (1915 – 2000) a jeho dielo. Storočnica archivára a historika. In *Historický zborník*, roč. 25, 2015, č. 2, s. 159-163.

⁸¹ SNA, f. SAS, šk. č. 120. Správa zo služobnej cesty M. Kušíka a J. Mazúra 28. 11. – 28. 12. 1970.

⁸² SNA, f. SAS, šk. č. 120. Správa zo služobnej cesty M. Kušíka a J. Mazúra 28. 11. – 28. 12. 1970.

nachádzajú dokumenty týkajúce sa dejín mesta a okresu Banská Bystrica. Osobitne zmienil Štátny archív v Benátkach (Archivio di Stato di Venezia).⁸³ Archív mesta Bratislavy navrhol počítať s tým, aby jeho riaditeľ Vladimír Horváth mohol bádať okrem Rakúska perspektívne aj v Taliansku, kde by skúmal pramene k najstarším dejinám Bratislavy.⁸⁴ Záujem o bádanie v Taliansku, popri ďalších krajinách, prejavil aj pracovník Ústredného banského archívu v Banskej Štiavnici Štefan Buzalka.⁸⁵

Slovenská archívna správa si bola naďalej vedomá aj potreby uskutočňovať výskum vo vatikánskom archíve. Keď sa na ňu v apríli 1973 obrátilo Vedecké kolégium histórie SAV s dotazníkom, kde bola okrem iného otázka, kam by okrem dovtedajšieho stavu chcela poslať svojich pracovníkov na výskum, uviedla medzi takými krajinami aj Taliansko s tým, že by bolo potrebné realizovať výskum a súpis prameňov k starším dejinám Slovenska vo vatikánskom archíve.⁸⁶

Jednotlivé konkrétne programy kultúrnych výmen vychádzajúce z kultúrnej dohody z roku 1971, ktoré dohodla zmiešaná československo-talianska komisia vždy na trojročné obdobie (prvýkrát od roku 1973), sa osobitne venovali aktivitám v oblasti archívniectva. Okrem spolupráce medzi štátnymi archívami, napríklad v podobe výmeny informácií, publikácií či kópií dokumentov, určovali aj podmienky výmenných pobytov archivárov. V priebehu sedemdesiatych a osemdesiatych rokov bolo Archívnu správu Ministerstva vnútra SSR na základe kultúrnej dohody s Talianskom vyslaných na študijné cesty do talianskych archívov celkovo deväť slovenských odborníkov v oblasti archívniectva. Bádali v štátnych archívoch v Ríme i v iných mestách krajiny.

Vôbec prvú študijnú cestu slovenského archivára na základe kultúrnej dohody s Talianskom podnikol v dňoch 6. – 18. novembra 1977 Jozef Kočiš,⁸⁷ ktorý bol dlhoročným riaditeľom Štátneho oblastného archívu v Bytči. Realizoval ju z poverenia Archívnej správy MV SSR a v súčinnosti s Ministerstvom kultúry SSR. Jeho cieľom bol orientačno-informatívny výskum o prítomnosti Slovákov v Štátnom archíve v Ríme. V rámci toho sa venoval predovšetkým výskumu celkov Camerale I a Camerale II a snažil sa v nich identifikovať dokumenty vo vzťahu k strednej Európe a zvlášť k Slovensku. Osobitnú pozornosť venoval dokumentom Univerzity v Ríme, kde

⁸³ SNA, f. SAS, šk. č. 151. List Okresného archívu v Banskej Bystrici Slovenskej archívnej správe, 31. 1. 1972.

⁸⁴ SNA, f. SAS, šk. č. 151. List Archívu mesta Bratislavy Slovenskej archívnej správe, 15. 2. 1972.

⁸⁵ SNA, f. SAS, šk. č. 151. List Ústredného banského archívu v Banskej Štiavnici Slovenskej archívnej správe, 10. 2. 1972.

⁸⁶ SNA, f. SAS, šk. č. 177. List Slovenskej archívnej správy MV SSR Vedeckému kolégiu histórie SAV, 20. 4. 1973.

⁸⁷ Jozef Kočiš (1928 – 2013). Narodil sa v Starej Ďali. Po štúdiu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave pracoval v rokoch 1953 – 1955 v Štátnom slovenskom ústrednom archíve v Bratislave. V roku 1955 bol vymenovaný na čelo Štátneho archívu v Bytči a v tejto funkcii pôsobil až do začiatku deväťdesiatych rokov. Okrem organizačnej a riadiacej archívnej činnosti sa venoval aj vedeckovýskumným aktivitám v oblasti archívniectva a histórie, a to nielen vo vedeckej, ale aj v popularizačnej podobe. Bližšie pozri HOLLÁ, Helena. Archivár a historik Jozef Kočiš (28. 1. 1928 Hurbanovo – 4. 1. 2013 Trenčín). In *Fórum archivárov*, roč. 27, 2018, č. 1, s. 62-65; HOLLÁ, Helena. Jozef Kočiš – jeden zo zakladateľov moderného slovenského archívniectva. In *Slovenská archivistika*, roč. 48, 2013, č. 2, s. 79-102; SPIRITZA, Juraj. PhDr. Jozef Kočiš, CSc. šesťdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 22, 1987, č. 2, s. 224-226; STIEBEROVÁ, Mária. K sedemdesiatinám PhDr. Jozefa Kočiša, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 32, 1997, č. 2, s. 186-187.

pôsobili aj slovenskí študenti a pedagógovia. Skúmal ich – vzhľadom na časové limity a veľké množstvo písomností – formou sondáže a načrtoval ďalšie možnosti výskumu v budúcnosti. V archíve Kočiš rokoval o odborných archívnych otázkach aj s jeho riaditeľom Eliom Lodolinim, pozrel si depoty a niektoré ďalšie priestory, vrátane knižnice. Podrobne preštudoval desiatky zväzkov inventárnych pomôcok s cieľom skúmať obsahovú náplň fondov i metodiku inventárov (prišiel k záveru, že slovenské archívne inventáre sú na vyššej odbornej úrovni). Počas pobytu v Ríme navštívil aj Generálne riaditeľstvo archívov a rokoval s generálnym riaditeľom Marcellom Del Piazzom. Záverom jeho cesty bolo jednoznačné odporúčenie, aby systematické bádanie v talianskych archívoch (v Ríme i mimo neho) bolo súčasťou trvalého programu výskumu a súpisu slovaciek realizovaného v zmysle pracovnej náplne Archivnej správy Ministerstva vnútra SSR.⁸⁸

V nasledujúcom roku bol v Taliansku Peter Kartous⁸⁹ z Archivnej správy Ministerstva vnútra SSR. Študijnú cestu v dňoch 11. – 22. septembra 1978 uskutočnil z poverenia archívnej správy a v súčinnosti s ministerstvom kultúry. V Ríme sa oboznámil s činnosťou a organizáciou talianskeho archívnictva a stretol sa s generálnym riaditeľom Marcellom Del Piazzom. Absolvoval krátku návštevu vatikánskeho archívu a knižnice i archívu ministerstva zahraničných vecí, predovšetkým sa však sústredil na štúdium v Štátnom ústrednom archíve (Archivio Centrale dello Stato). Na stretnutí s jeho superintendentom Renatom Grispom sa oboznámil so štruktúrou fondov archívu a technickými podmienkami štúdia. Navštívil depoty i spoločenské priestory archívu. Študoval registratúrne a archívne pomôcky vytypovaných archívnych fondov z činnosti talianskych ústredných orgánov, ako boli Predsedníctvo rady ministrov, ministerstvá vojny, vnútra, ľudovej kultúry, priemyslu a obchodu, spojov. Na základe toho pristúpil aj k štúdiu archívnych materiálov, kde predpokladal prítomnosť dokumentov týkajúcich sa dejín Rakúsko-Uhorska, respektíve Československa. V knižnici archívu si preštudoval aj sprievodcov po iných talianskych štátnych archívoch a prišiel k záveru, že bude potrebné uskutočniť prieskum archívnych fondov hlavne v Benátkach, Janove a Turíne. Celkovo študijná cesta Kartousa podnietila ku konštatovaniu, že systematický výskum v talianskych archívoch, ktorý slovenskí a českí archivári a historici začali v uplynulých rokoch, prináša pozitívne výsledky a treba v ňom pokračovať.⁹⁰

⁸⁸ SNA, f. Ministerstvo vnútra Slovenskej socialistickej republiky (1961) 1969 – 1992, Archivná správa Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky (MV SSR, AS MV SSR), šk. č. 257. Správa o študijnej ceste J. Kočiša 6. – 18. 11. 1977; ŠPANKOVÁ, Mária. Zahraničné študijné cesty archivárov Slovenskej socialistickej republiky v roku 1977. In *Slovenská archivistika*, roč. 12, 1977, č. 2, s. 185.

⁸⁹ Peter Kartous (1943). Narodil sa v Bratislave a štúdium na filozofickej fakulte tam absolvoval v roku 1965. Ako archivár začínal v bratislavskom mestskom archíve. V archívnej správe pracoval od roku 1969 a v roku 1978 sa stal jej riaditeľom. Funkciu zastával do roku 2008. Okrem riadiacej a organizačnej činnosti a aktivít v medzinárodnej spolupráci sa venoval aj vedeckej a publikačnej činnosti v oblasti archívnictva a pomocných vied historických, predovšetkým heraldiky. Bližšie pozri VRTEL, Ladislav. Jubileum PhDr. Petra Kartousa, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 38, 2003, č. 2, s. 3-5.

⁹⁰ SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 258. Správa o študijnej ceste P. Kartousa 11. – 22. 9. 1978; ŠPANKOVÁ, Mária. Medzinárodná spolupráca a zahraničné styky archivárov SSR v roku 1978. In *Slovenská archivistika*, roč. 14, 1979, č. 1, s. 198-199.

Na Kartousov výskum nadviazal o rok neskôr Jozef Watzka,⁹¹ ktorý bol riaditeľom Štátneho oblastného archívu v Bratislave. Svoju pracovnú cestu, vykonanú v dňoch 26. novembra – 8. decembra 1979 z poverenia archívnej správy, zameral na štúdium v Štátnom ústrednom archíve v Ríme. S cieľom pokračovať vo vyhľadávaní dokumentov viažucich sa na dejiny Slovenska sa zameral hlavne na fondy, ktoré pre ďalšie bádanie vytypoval Peter Kartous. Bolo to predovšetkým Ministerstvo vnútra – generálne riaditeľstvo verejnej bezpečnosti, kde v oddelení venovanom prvej svetovej vojne narazil na písomnosti týkajúce sa organizovania československých légii v Taliansku v rokoch 1917 a 1918, no aj protirakúskej propagandy zameranej na rozbitie habsburskej monarchie a vytvorenie československého štátu. Vzhľadom na ich význam pre československú historiografiu odporučil do budúcnosti ich kompletné mikrofilmovanie. V tomto oddelení identifikoval aj početné dokumenty k svetovým dejinám robotníckeho hnutia, ktoré sa však slovenských a českých dejín týkali len nepriamo. Okrem toho sa pri výskume zamerl na pozostalosti dôležitých osobností talianskeho verejného života a v niektorých z nich našiel správy týkajúce sa územia Československa. Pri odporúčaniach k ďalšiemu výskumu zdôraznil potrebu venovať sa okrem Rímu aj archívom v Benátkach, Janove, Luce a Turíne.⁹²

V systematickom súpise prameňov k dejinám Slovenska sa pokračovalo v Štátnom ústrednom archíve v Ríme aj v roku 1980. Tentoraz tam v dňoch 14. – 28. septembra podnikla študijnú cestu Mária Stieberová,⁹³ ktorá pracovala ako vedúca odborná referentka archívnej správy. Snažila sa systematicky preskúmať dostupné archívne pomôcky okrem tých, ktoré dva roky predtým preštudoval Peter Kartous. Prezrela celkovo šesťdesiatšesť pomôcok k devätnástim fondom. Videla v tom zavŕšenie etapy prieskumu archívnych pomôcok v tomto archíve, takže sa pre budúcnosť otvorila možnosť realizovať priamo štúdium prameňov vo fondoch, v ktorých bol podľa preskúmaných pomôcok zaznamenaný výskyt dokumentov k dejinám Slovenska. Išlo konkrétne o Predsedníctvo rady ministrov v rokoch 1876 – 1954 a deväť jednotlivých talianskych ministerstiev. Stieberová študovala

⁹¹ Jozef Watzka (1927 – 1990). Pochádzal z Trnavy. Po štúdiu histórie a filozofie na bratislavskej filozofickej fakulte sa vydal na celoživotnú dráhu archívára. Jej začiatky boli spojené s treňčianskou pobočkou Pôdohospodárskeho archívu. Väčšinu svojho profesijného života strávil ako riaditeľ Štátneho archívu v Bratislave (neskôr Štátneho oblastného archívu v Bratislave). Do funkcie nastúpil v roku 1955 a zastával ju do roku 1988. V nasledujúcom roku sa stal výskumným pracovníkom Štátneho ústredného archívu SSR v Bratislave, kde zostal pôsobiť do smrti. Bol publikačne aktívny predovšetkým v oblasti hospodárskych dejín. Bližšie pozri KUŠÍK, Michal. Životné jubileum PhDr. Jozefa Watzku, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 22, 1987, č. 2, s. 221-224; SEDLÁK, František. Za Jozefom Watzkom (1927 – 1990). In *Slovenská archivistika*, roč. 25, 1990, č. 2, s. 204-205.

⁹² SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 258. Správa o študijnej ceste J. Watzku 26. 11. – 8. 12. 1979; ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty archívárov v SSR do zahraničia a medzinárodná spolupráca v roku 1979. In *Slovenská archivistika*, roč. 15, 1980, č. 1, s. 203.

⁹³ Mária Stieberová (1940 – 2017). Pochádzala z Bratislavy. Po štúdiu archívniectva, ktoré na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave absolvovala v roku 1962, pracovala v Štátnom slovenskom ústrednom archíve v Bratislave. V roku 1969 sa stala pracovníčkou Slovenskej archívnej správy. V tomto orgáne, resp. v jeho nástupcoch, pracovala až do dôchodku. Vedeckovýskumne sa venovala okrem archívniectva predovšetkým téme dejín Bratislavy. Bližšie pozri KARTOUS, Peter. Životné jubileum PhDr. Márie Stieberovej, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 35, 2000, č. 2, s. 214-218.

aj archívne dokumenty nachádzajúce sa vo fonde Ministerstvo vojny, konkrétne v jeho časti Cenzúrny úrad 1915 – 1920.⁹⁴

Štvrtým slovenským archívárom, ktorého archívna správa vyslala na výskum do Štátneho ústredného archívu v Ríme, bol Peter Draškaba,⁹⁵ ktorý bol jej pracovníkom od roku 1972. Cestu vykonal rok po Stieberovej výskume, v dňoch 13. – 25. septembra 1981. Opäť sa vrátil k archívnym pomôckam, no predovšetkým sa venoval štúdiu archívnych dokumentov z fondu Predsedníctvo rady ministrov zameraných na prvú svetovú vojnu a mohol konštatovať výskyt dôležitých prameňov vo vzťahu k slovenským a českým dejinám. Draškaba mal pôvodne zámer začať v Ríme aj s informatívnym archívnym výskumom v Historicko-diplomatickom archíve (Archivio storico diplomatico) na ministerstve zahraničných vecí, zameraným na československý odboj v prvej svetovej vojne. To mu napokon napriek podaniu oficiálnej písomnej žiadosti neumožnili, podrobne sa však aspoň zoznámil s inventármi k dokumentom diplomatického archívu za obdobie rokov 1931 – 1945. V Ríme študoval aj sprievodcu po archívnych fondoch Štátneho archívu v Benátkach a vytypoval fondy, ktoré by tam mohli byť zaujímavé pre výskum prameňov k slovenským dejinám.⁹⁶

Peter Draškaba po skončení svojej študijnej cesty do Ríma konštatoval, že heuristiku prameňov v ústrednom archíve možno považovať za ukončenú a ďalší systematický výskum treba smerovať na iné štátne archívy či už v Ríme, alebo iných mestách, predovšetkým v Benátkach.⁹⁷ A tak keď sa po niekoľkoročnej prestávke zástupcovia archívnej správy vrátili k študijným cestám do Talianska, uskutočňovali v druhej polovici osemdesiatych rokov výskum v archívoch mimo hlavného mesta. Začalo sa naozaj Benátkami, kde v roku 1987 bádali v štátnom archíve dve slovenské archívárky. Boli to Hedviga Hudáková⁹⁸ z Archívu hlavného mesta SSR Bratislavy a Mária Španková z archívnej správy. Študovali archívne pomôcky – sprievodcu a inventáre k fondom

⁹⁴ SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 259. Správa o študijnej ceste M. Stieberovej 14. – 28. 9. 1980; ŠPANKOVÁ, Mária. Zahraničné cesty archívárov SSR v roku 1980. In *Slovenská archivistika*, roč. 16, 1981, č. 2, s. 212.

⁹⁵ Peter Draškaba (1945). V roku 1968 vyštudoval históriu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a nastúpil na Fakultu architektúry Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave. Od roku 1972 pracoval v Slovenskej archívnej správe. Od roku 1988 bol riaditeľom Štátneho oblastného archívu v Bratislave. Od roku 1999 zastával funkciu riaditeľa Slovenského národného archívu. Bližšie pozri KARTOUS, Peter. Životné jubileum PhDr. Petra Draškabu. In *Slovenská archivistika*, roč. 40, 2005, č. 2, s. 192-193; ŠÁNIKOVÁ, Mária. Peter Draškaba. In *Slovenská archivistika*, roč. 50, 2020, č. 1, s. 267-269.

⁹⁶ SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 260. Správa o študijnej ceste P. Draškabu 13. – 25. 9. 1981; ŠPANKOVÁ, Mária. Zahraničné cesty archívárov SSR v roku 1981. In *Slovenská archivistika*, roč. 17, 1982, č. 1, s. 214.

⁹⁷ SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 260. Správa o študijnej ceste P. Draškabu 13. – 25. 9. 1981.

⁹⁸ Hedviga Hudáková (1929 – 2017). Narodila sa v obci Kľačany, neďaleko Hlohovca. V roku 1956 absolvovala štúdium archívniectva na bratislavskej filozofickej fakulte. Následne sa stala pracovníčkou bratislavského mestského archívu, v ktorom pôsobila nasledujúce viac ako štyri desaťročia. Dejínám Bratislavy sa venovala aj vo svojom vedeckom výskume a v publikačných aktivitách. Bližšie pozri KARTOUS, Peter. Jubilujúca PhDr. Hedviga Hudáková. In *Slovenská archivistika*, roč. 24, 1989, č. 2, s. 202-205; VIGLAŠ, Peter. Za Hedvigou Hudákovou (1929 – 2017). In *Fórum archívárov*, roč. 26, 2017, č. 3, s. 139.

benátskych inštitúcií od stredoveku do 18. storočia – Malá rada, Veľká rada, Senát, Rada desiatich, Päť obchodných múdrych.⁹⁹

Poslednú výskumnú cestu do Talianska z poverenia Odboru archívnictva Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR, ako pokračovateľa Archívnej správy MV SSR, pred spoločenskými zmenami uskutočnil v roku 1988 riaditeľ Štátneho okresného archívu Bratislava-vidiek Ján Milan Dubovský¹⁰⁰ spolu s Martou Melníkovou,¹⁰¹ ktorá pracovala ako vedúca oddelenia dejín feudalizmu Štátneho ústredného archívu SSR. Počas cesty, trvajúcej od 9. do 22. októbra 1988, sa sústredili na ďalší z talianskych regionálnych archívov – Štátny archív v Bologni (Archivio di Stato di Bologna). Oboznámili sa s organizáciou, riadením a štruktúrou prameňnej základne tohto archívu. Hlavnou úlohou bol výskum prameňov k predpokladaným vzťahom medzi Bolonskou univerzitou a vznikom a existenciou bratislavskej Academie Istropolitany. Študovali preto predovšetkým dokumenty z fondu Bolonskej univerzity. Okrem toho sa formou študijnej sondy venovali výskumu v rozsiahlom archíve šľachtického rodu Pallaviciniovcov v súvislosti s ich príbuzenskými vzťahmi s uhorskými a českými magnátmi.¹⁰²

Okrem ciest do Ríma a ďalších talianskych miest, ktoré slovenskí archívári realizovali v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch s výskumnými cieľmi a na základe kultúrnej dohody, uskutočnili na základe vyslania archívnu správou aj ďalšie odborné cesty do Talianska. Smerovali na rozličné rokovania odborných fór – vedecké konferencie, diskusné stretnutia či pracovné zasadnutia. Súviseli s členstvom slovenského archívnictva v Medzinárodnej rade archívov (Conseil International des Archives, International Council on Archives – MRA). Táto organizácia bola založená v roku 1948 na zasadnutí

⁹⁹ SHŮR, Zbierka dokumentov. Mária Španková: Pracovné cesty do Talianskej republiky 1970 – 1988, resp. do Vatikánu, 18. 9. 1991; ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty do zahraničia v roku 1987. In *Slovenská archivistika*, roč. 23, 1988, č. 1, s. 210.

¹⁰⁰ Ján Milan Dubovský (1933 – 2005). Narodil sa v Trnave. Štúdium na bratislavskej bohosloveckej fakulte nedokončil. V roku 1960 absolvoval štúdium klasickej filológie a histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Od roku 1960 stál na čele okresného archívu Bratislava-vidiek, v ktorom pôsobil po celý svoj profesijný život. Odborne sa okrem archívnictva venoval regionálnym dejinám, prekladal z latinčiny a po roku 1989 publikoval aj výsledky výskumu protináboženských perzekúcií počas komunistického režimu. Bližšie pozri NOVÁKOVÁ, Veronika. K životnému jubileu PhDr. Jána Milana Dubovského. In *Historický zborník*, roč. 8, 1998, s. 167-168; NOVÁKOVÁ, Veronika. Zomrel PhDr. Ján Milan Dubovský. In *Slovenská archivistika*, roč. 40, 2005, č. 2, s. 193-196; SEMEŠOVÁ, Mária. *Laudacio historika Jána Milana Dubovského*. Bratislava : Gregoriál, 2000; ŠIMONČIČ, Jozef. PhDr. Ján Milan Dubovský šesťdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 28, 1993, č. 1, s. 179-182; ŠIMONČIČ, Jozef. Za Jánom Milanom Dubovským. In *Historický zborník*, roč. 15, 2005, č. 1, s. 185-186.

¹⁰¹ Marta Melníková (1941). Narodila sa v Novákoch a vyštudovala archívnictvo a históriu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Celú svoju profesionálnu kariéru spojila s prácou v Štátnom slovenskom ústrednom archíve (Slovenskom národnom archíve), kam nastúpila po štúdiu v roku 1963. Venovala sa aj pedagogickej činnosti. V deväťdesiatych rokoch stála pri zrode katedry histórie na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Vedecky pôsobila v oblasti archívnictva a histórie, vrátane regionálnych dejín. Pozri RÁKOŠ, Elo. Životné jubileum PhDr. Marty Melníkovej. In *Slovenská archivistika*, roč. 36, 2001, č. 1, s. 180-181.

¹⁰² SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 263. Správa o študijnej ceste J. Dubovského a M. Melníkovej 9. – 22. 10. 1988; ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty do zahraničia v roku 1988. In *Slovenská archivistika*, roč. 24, 1989, č. 1, s. 154-155.

prípravného výboru, ktoré zvolalo do Paríža UNESCO, a vo väčšom rozsahu začala fungovať v roku 1950 po ustanovujúcom zhromaždení.¹⁰³ Organizácia sídlila v Paríži. Snažila sa o posilňovanie spolupráce medzi archívnymi inštitúciami v jednotlivých krajinách a podporovala zdieľanie skúseností z archívnej teórie a praxe. Raz za štyri roky organizovala svoje medzinárodné kongresy a v období medzi tým medzinárodné konferencie archívov za okrúhlym stolom (Table ronde des Archives).¹⁰⁴ Slovenská archívna správa MV SSR bola za člena MRA prijatá v roku 1969 v dôsledku federalizácie Československa, ktoré tam následne zastupovala spolu s Archívnou správou Ministerstva vnútra Českej socialistickej republiky. S ňou sa aj delila o platenie členských príspevkov.¹⁰⁵ Spomeňme aj tieto kontakty slovenského archívnictva s talianskym a medzinárodným archívno-historickým prostredím.

V roku 1977 cestoval do Talianska Bohumír Kostický.¹⁰⁶ Bol v tom čase najvyšším predstaviteľom slovenského archívnictva, od roku 1971 stál na čele archívnej správy. V októbri 1977 sa spolu s riaditeľom českej archívnej správy Vojtěchom Sýkorom a ďalšími predstaviteľmi archívnych správ a centrálnych archívov z desiatok krajín celého sveta aktívne zúčastnil na 17. medzinárodnej konferencii archívov za okrúhlym stolom. Táto štvordňová konferencia Medzinárodnej rady archívov sa v tomto roku konala v Santa Margherita di Pula na Sardínii. Talianske Generálne riaditeľstvo archívov ako organizátor jej zabezpečením poverilo Štátny archív v Cagliari (Archivio di Stato di Cagliari). Témou rokovania konferencie bolo konštituovanie a rekonštituovanie národného archívneho dedičstva.¹⁰⁷ Ako celkové zhodnotenie tejto svojej talianskej cesty Kostický skonštatoval, že sa na konferencii prerokovali otázky, ktoré zaujímajú aj československé archívnictvo predovšetkým z medzinárodného hľadiska. „Početné vystúpenia delegátov potvrdili

¹⁰³ SÝKORA, Vojtěch. Mezinárodní archivní rada. In *Archivní časopis*, roč. 29, 1979, č. 2, s. 65; ŠAMBERGER, Zdeněk. Mezinárodní archivní spolupráce za posledních dvacet let. In *Archivní časopis*, roč. 16, 1966, č. 4, s. 238.

¹⁰⁴ SNA, f. SAS, šk. č. 195. Registračná prihláška členstva SAS MV SSR v MRA, 6. 5. 1974.

¹⁰⁵ SNA, f. SAS, šk. č. 195. List SAS MV SSR ministerstvu zahraničných vecí, 17. 4. 1974.

¹⁰⁶ Bohumír Kostický (1932 – 1991). Pochádzal z Bratislavy. Po ukončení štúdia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave pracoval v Bojniciach – najprv v štátnom archíve, potom v múzeu. Od polovice šesťdesiatych rokov pôsobil v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave. Väčšinu sedemdesiatych rokov bol riaditeľom Slovenskej archívnej správy. Od roku 1979 pracoval ako vedeckovýskumný pracovník v Štátnom ústrednom archíve SSR v Bratislave. V svojej publikačnej činnosti sa venoval slovenským novovekým dejinám a dejinám 20. storočia. Bližšie pozri KAČÍREK, Luboš. Bohumír Kostický (10. 12. 1932 – 15. 11. 1991). K nedožitým 90. narodeninám historika, archivára a muzeológa. In *Fórum archivárov*, roč. 32, 2023, č. 1, s. 81-83; KARTOUS, Peter. Za Bohumírom Kostickým (1932 – 1991). In *Historický časopis*, roč. 40, 1992, č. 1, s. 144; SPIRITZA, Juraj. In memoriam Bohumíra Kostického (10. decembra 1932 – 15. novembra 1991). In *Slovenská archivistika*, roč. 27, 1992, č. 1, s. 196-199.

¹⁰⁷ SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 257. Správa B. Kostického o účasti na XVII. medzinárodnej konferencii archívov za okrúhlym stolom v Santa Margherita di Pula 5. – 8. 10. 1977; KOSTICKÝ, Bohumír. XVII. medzinárodná konferencia archívov „za okrúhlym stolom“ v Santa Margherita di Pula. In *Slovenská archivistika*, roč. 13, 1978, č. 1, s. 185-189; KOSTICKÝ, Bohumír. O problematike národného archívneho dedičstva. XVII. medzinárodná konferencia archívov „za okrúhlym stolom“. In *Slovenská archivistika*, roč. 13, 1978, č. 2, s. 189-194; ŠPANKOVÁ, Mária. Zahraničné študijné cesty archivárov Slovenskej socialistickej republiky v roku 1977, s. 183.

správnosť našej praxe a dávajú nám podnety na ďalší rozvoj medzinárodnej spolupráce v oblasti archívniectva.“¹⁰⁸

V septembri 1979 sa nový riaditeľ archívnej správy Peter Kartous zúčastnil v Bari (región Apúlia) na konzultatívnej porade archívnych expertov. Konala sa v priestoroch štátneho archívu a zúčastnilo sa na nej štrnásť špecialistov zastupujúcich desať krajín, ako aj Medzinárodnú radu archívov a UNESCO, ktoré poradu iniciovali. Ich úlohou bolo vytvoriť pre orgány UNESCO návrh dlhodobého plánu spracovania a vydania noriem štandardov a metodických odporúčaní pre oblasť spisovej a archívnej činnosti, ktorý by bol použiteľný vo všetkých členských štátoch UNESCO.¹⁰⁹

Jozef Hanus,¹¹⁰ vedúci oddelenia laboratórií Štátneho ústredného archívu SSR, sa ako zástupca československých archívárov zúčastnil na prelome mája a júna 1983 na pravidelnom zasadnutí Výboru Medzinárodnej rady archívov pre konzervovanie a reštaurovanie archívnych dokumentov, ktoré sa konalo v Ríme za účasti generálneho riaditeľa talianskych archívov Renata Grispa. Diskutovali na ňom pätnásť experti z rôznych krajín sveta o rôznych problémoch ochrany archívnych dokumentov. Hanus na základe predchádzajúceho poverenia prezentoval návrh na heslá v pripravovanom základnom terminologickom slovníku pre konzervovanie a reštaurovanie, ktorý bol následne predmetom dlhej diskusie.¹¹¹

V dňoch 21. – 24. septembra 1987 sa konferencia archívov za okrúhlym stolom uskutočnila opäť v Taliansku, tentoraz v Gardone Riviera v Lombardsku. Na tomto jubilejnom dvadsiatom piatom ročníku nechýbali medzi stojedenástimi účastníkmi z takmer päťdesiatich krajín ani zástupcovia Československa. Spolu so svojim českým kolegom Karlom Panákom sa na nej za Archívnu správu Ministerstva vnútra SSR zúčastnil jej riaditeľ Peter Kartous. Hlavnou témou konferencie bola ochrana archívneho dedičstva a rokovalo sa o nej v rámci štyroch pracovných zasadnutí.¹¹²

¹⁰⁸ KOSTICKÝ, Bohumír. XVII. medzinárodná konferencia archívov „za okrúhlym stolom“ v Santa Margharita di Pula, s. 189.

¹⁰⁹ SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 258. Správa o pracovnej ceste P. Kartousa 3. – 5. 9. 1979; ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty archívárov v SSR do zahraničia a medzinárodná spolupráca v roku 1979, s. 203-204.

¹¹⁰ Jozef Hanus (1949). Narodil sa vo Veľkých Krškanoch, neďaleko Levíc. Vyštudoval na Chemickotechnologickej fakulte Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave. Ako pracovník v archívniectve sa celoživotne špecializoval na ochranu archívnych dokumentov. Od roku 1975 bol vedúcim oddelenia laboratórií (neskôr oddelenie ochrany archívnych dokumentov) v ústrednom archíve. Od roku 2009 vykonával funkciu riaditeľa odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR. Podrobnejšie pozri ŠIMONČIČ, Jozef. Ing. Jozef Hanus, CSc., šesťdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 44, 2009, č. 2, s. 3-8.

¹¹¹ SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 261. Správa o pracovnej ceste J. Hanusa, 27. 5. – 3. 6. 1983; HANUS, Jozef. Zasadnutie Výboru Medzinárodnej rady archívov pre konzervovanie a reštaurovanie v Ríme. In *Slovenská archivistika*, roč. 19, 1984, č. 1, s. 199-200; ŠPANKOVÁ, Mária. Zahraničné styky archívárov SSR v roku 1983. In *Slovenská archivistika*, roč. 19, 1984, č. 1, s. 200.

¹¹² SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 262. Správa P. Kartousa o účasti na XXV. medzinárodnej konferencii archívov za okrúhlym stolom v Gardone Riviera 21. – 24. 9. 1987; KARTOUS, Peter. XXV. medzinárodná konferencia „za okrúhlym stolom archívov“ v Gardone Riviera. In *Slovenská archivistika*, roč. 23, 1988, č. 1, s. 179-185; PANÁK, Karel. XXV. mezinárodní archivní konference Table ronde des Archives. In *Archivní časopis*, roč. 38, 1988, č. 1, s. 24-27; ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty do zahraničia v roku 1987, s. 208.

Už ako riaditeľ Odboru archívniectva Ministerstva vnútra a životného prostredia SSR cestoval Peter Kartous do Talianska opäť v septembri 1989. Z titulu funkcie námestníka generálneho tajomníka Medzinárodnej rady archívov, do ktorej bol zvolený na 11. medzinárodnom kongrese archívov v roku 1988, sa v Ríme 26. septembra 1989 zúčastnil na zasadnutí byra MRA. Po rokovaní tohto sedemčlenného vrcholného orgánu sa od nasledujúceho dňa za Kartousovej účasti konalo štvordňové zasadnutie tridsaťčlenného výkonného výboru Medzinárodnej rady archívov.¹¹³

Počas viac ako štyridsať rokov trvajúceho obdobia komunistického režimu boli možnosti slovenských historikov a archivárov realizovať výskum v Taliansku a vo Vatikáne, napriek jeho nespornému významu pre slovenskú vedu a kultúru, z politických dôvodov obmedzené a v prvej časti tohto obdobia úplne nemožné. To isté platilo pre cesty slovenských historikov a archivárov na odborné podujatia a nadväzovanie kontaktov s talianskymi kolegami. Napriek tomu sa v tejto oblasti podarilo aj za sťažených podmienok vykonať nezanedbateľné množstvo práce. Na tú bolo možné nadviazať po páde režimu v roku 1989, ktorý aj v tejto oblasti odstránil umelé prekážky a otvoril slovenským odborníkom dvere pre realizáciu širokej škály výskumných aktivít a medzinárodnej odbornej spolupráce.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Archívne pramene

Archív Ministerstva zahraničných vecí Českej republiky, Praha, f. Teritoriální odbor – obyčejné spisy Itálie

Archív Slovenskej akadémie vied, Bratislava, f. Historický ústav Slovenskej akadémie vied; f. Riadiace orgány Slovenskej akadémie vied I

Slovenský historický ústav v Ríme, Zbierka dokumentov

Slovenský národný archív, Bratislava, f. Ministerstvo vnútra Slovenskej socialistickej republiky (1961) 1969 – 1992, Archívna správa Ministerstva vnútra Slovenskej socialistickej republiky; f. Slovenská archívna správa

Literatúra

BARNOVSKÝ, Michal. Friš Eduard. In PEŠEK, Jan a kol. *Aktéri jednej éry na Slovensku 1948:1989. Personifikácia politického vývoja*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 109-111.

BEDNÁROVÁ, Marcela. K jubileu historika a slavistu Vladimíra Matulu. In *Historický zborník*, roč. 18, 2008, č. 1, s. 236-239.

¹¹³ SNA, f. MV SSR, AS MV SSR, šk. č. 263. Správa o zahraničnej ceste P. Kartousa 25. 9. – 8. 10. 1989; ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty do zahraničia v roku 1989. In *Slovenská archivistika*, roč. 25, 1990, č. 1, s. 188.

- BEDNÁROVÁ, Marcela. Za Vladimírom Matulom (1928 – 2011). In *Historický časopis*, roč. 59, 2011, č. 1, s. 184-186.
- BEŇKO, Ján. K nedožitým 75 rokom Petra Ratkoša. In *Historický zborník*, roč. 7, 1997, s. 152-154.
- CAMBEL, Samuel. Životné jubileum člena korešpondenta SAV Miroslava Kropiláka. In *Historický časopis*, roč. 31, 1983, č. 4, s. 652-654.
- ČECHOVÁ, Gabriela. K šedesátinám PhDr. Michala Kušíka, CSc. In *Archivní časopis*, roč. 25, 1975, č. 3, s. 155-156.
- DOBROTKOVÁ, Marta. K nedožitým deväťdesiatinám prof Vincenta Sedláka. In *Historický zborník*, roč. 30, 2020, č. 2, s. 157-160.
- FRIMMOVÁ, Eva. Významné životné jubileum historika Antona Vantucha. In *Historický zborník*, roč. 11, 2001, č. 1, s. 231-233.
- HANUS, Jozef. Zasadnutie Výboru Medzinárodnej rady archívov pre konzervovanie a reštaurovanie v Ríme. In *Slovenská archivistika*, roč. 19, 1984, č. 1, s. 199-200.
- HLAVALČKOVÁ, Miriam. Za PhDr. Júliusom Sopkom, CSc., zakladateľom slovenskej kodikológie. In *Slovenská archivistika*, roč. 50, 2020, č. 2, s. 287-289.
- HOLLÁ, Helena. Archivár a historik Jozef Kočiš (28. 1. 1928 Hurbanovo – 4. 1. 2013 Trenčín). In *Fórum archivárov*, roč. 27, 2018, č. 1, s. 62-65.
- HOLLÁ, Helena. Jozef Kočiš – jeden zo zakladateľov moderného slovenského archívnictva. In *Slovenská archivistika*, roč. 48, 2013, č. 2, s. 79-102.
- HOLOTÍK, Ľudovít. Z Medzinárodného kongresu historických vied v Ríme. In *Historický časopis*, roč. 4, 1956, č. 2, s. 235-240.
- HORVÁTH, Pavel. Za doc. Dr. Petrom Ratkošom, DrSc. In *Historický časopis*, roč. 35, 1987, č. 4, s. 661-664.
- HUČKO, Ján. Jubileum historika Vladimíra Matulu. In *Historický časopis*, roč. 36, 1988, č. 2, s. 332-334.
- HUDEK, Adam. *Najpolitickéjšia veda. Slovenská historiografia v rokoch 1948 – 1968*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2010.
- KACÍREK, Ľuboš. Bohumír Kostický (10. 12. 1932 – 15. 11. 1991). K nedožitým 90. narodeninám historika, archivára a muzeológa. In *Fórum archivárov*, roč. 32, 2023, č. 1, s. 81-83.
- KAMENCOVÁ, Lýdia. Zahraničná spolupráca SAV. In KOVÁČ, Dušan a kol. *Dejiny Slovenskej akadémie vied*. Bratislava : Veda, 2014.
- KAMENEC, Ivan. Docent PhDr. Ján Čierny, CSc., 60-ročný. In *Historický časopis*, roč. 30, 1982, č. 2, s. 366-367.
- KAMENEC, Ivan. Za Miroslavom Kropilákom 1918 – 1995. In *Historický časopis*, roč. 43, 1995, č. 3, s. 607-608.
- KARTOUS, Peter. XXV. medzinárodná konferencia „za okrúhlym stolom archívov“ v Gardone Riviera. In *Slovenská archivistika*, roč. 23, 1988, č. 1, s. 179-185.
- KARTOUS, Peter. Jubilujúca PhDr. Hedviga Hudáková. In *Slovenská archivistika*, roč. 24, 1989, č. 2, s. 202-205.
- KARTOUS, Peter. Za Bohumírom Kostickým (1932 – 1991). In *Historický časopis*, roč. 40, 1992, č. 1, s. 144.

- KARTOUS, Peter. Životné jubileum PhDr. Márie Stieberovej, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 35, 2000, č. 2, s. 214-218.
- KARTOUS, Peter. Životné jubileum PhDr. Petra Draškabu. In *Slovenská archivistika*, roč. 40, 2005, č. 2, s. 192-193.
- KOSTICKÝ, Bohumír. XVII. medzinárodná konferencia archívov „za okrúhlym stolom“ v Santa Margharita di Pula. In *Slovenská archivistika*, roč. 13, 1978, č. 1, s. 185-189.
- KOSTICKÝ, Bohumír. O problematike národného archívneho dedičstva. XVII. medzinárodná konferencia archívov „za okrúhlym stolom“. In *Slovenská archivistika*, roč. 13, 1978, č. 2, s. 189-194.
- KOSTICKÝ, Bohumír. K životnému jubileu PhDr. Michala Kušíka, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 10, 1975, č. 1, s. 122-126.
- KUŠÍK, Michal. Člen korešpondent Miroslav Kropilák sedemdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 23, 1988, č. 2, s. 209-211.
- KUŠÍK, Michal. Za Jozefom Mazúrom 6. 2. 1919 – 14. 3. 1973. In *Slovenská archivistika*, roč. 8, 1973, č. 1, s. 5-6.
- KUŠÍK, Michal. Životné jubileum PhDr. Jozefa Watzku, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 22, 1987, č. 2, s. 221-224.
- KUŠÍK, Michal. Životné jubileum PhDr. Richarda Marsinu, DrSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 18, 1983, č. 1, s. 218-220.
- LUKAČKA, Ján. Za profesorom PhDr. Alexandrom Avenariusom, CSc. In *Historický časopis*, roč. 53, 2005, č. 1, s. 215-216.
- MARSINA, Richard. Historik Ľudovít Holotík (1923 – 1985) (K 80. výročiu narodenia). In *Historický zborník*, roč. 13, 2003, č. 1-2, s. 262-263.
- MARSINA, Richard. Nezabúdajme na Michala Kušíka (1915 – 2000) a jeho dielo. Storočnica archivára a historika. In *Historický zborník*, roč. 25, 2015, č. 2, s. 159-163.
- MARSINA, Richard. Profesor PhDr. Vincent Sedlák (1930 – 2009). In *Slovenská archivistika*, roč. 44, 2009, č. 1, s. 250-254.
- MARSINA, Richard. Univ. profesor PhDr. Vincent Sedlák, CSc., sedemdesiatročný. In *Historický zborník*, roč. 10, 2000, č. 2, s. 265-266.
- MARSINA, Richard (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. Tomus I. Inde ab a. DCCCCV usque ad a. MCCXXXV*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1971.
- MARSINA, Richard (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. Slovenský diplomatár. Tomus II. Inde ab a. MCCXXXV usque ad a. MCCLX*. Bratislava : Obzor, 1987.
- MATULA, Vladimír. Jubileum historika (K šesťdesiatinám J. Sopka). In *Historický časopis*, roč. 37, 1989, č. 3, s. 487-488.
- MELIŠ, Jozef. Richard Marsina. In *Slovenská archivistika*, roč. 51, 2021, č. 1, s. 7-10.
- MRVA, Ivan. K storočnici historika Petra Ratkoša. In *Slovenský časopis historický*, roč. 2, 2022, č. 1, s. 324-367.
- MULÍK, Peter. Za profesorom Richardom Marsinom. In *Historický zborník*, roč. 31, 2021, č. 1, s. 217-221.
- MULÍK, Peter. Za profesorom Vincentom Sedlákom (1930 – 2009). In *Historický zborník*, roč. 19, 2009, č. 1, s. 312-314.

- NOVÁKOVÁ, Veronika. K životnému jubileu PhDr. Jána Milana Dubovského. In *Historický zborník*, roč. 8, 1998, s. 167-168.
- NOVÁKOVÁ, Veronika. Zomrel PhDr. Ján Milan Dubovský. In *Slovenská archivistika*, roč. 40, 2005, č. 2, s. 193-196.
- PANÁK, Karel. XXV. mezinárodní archivní konference Table ronde des Archives. In *Archivní časopis*, roč. 38, 1988, č. 1, s. 24-27.
- PETRANSKÝ, Ivan A. Slovenský výskum v Československom historickom ústave v Ríme v medzivojnovom období. In *Slovenský časopis historický*, roč. 2, 2022, č. 1, s. 173-203.
- RÁBIK, Vladimír. Slovenská historiografia a profesor Richard Marsina. In MARSINA, Richard. *Ku koncepcii a vývoju slovenskej historiografie*. Bratislava : Post Scriptum, 2013, s. 11-22.
- RÁBIK, Vladimír. Výnimočné jubileum výnimočného historika a archivára. Profesor Richard Marsina deväťdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 48, 2013, č. 1, s. 3-6.
- RÁKOŠ, Elo. Životné jubileum PhDr. Marty Melníkovej. In *Slovenská archivistika*, roč. 36, 2001, č. 1, s. 180-181.
- SEDLÁK, František. K šesťdesiatinám Júliusa Sopka. In *Slovenská archivistika*, roč. 24, 1989, č. 2, s. 207-209.
- SEDLÁK, František. K významnému jubileu PhDr. Richarda Marsinu, DrSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 28, 1993, č. 1, s. 176-179.
- SEDLÁK, František. Za Jozefom Watzkom (1927 – 1990). In *Slovenská archivistika*, roč. 25, 1990, č. 2, s. 204-205.
- SEDLÁK, Vincent. Jubileum vedeckého pracovníka, pedagóga a organizátora slovenskej historickej vedy. In *Historický zborník*, roč. 8, 1998, s. 183-185.
- SEDLÁK, Vincent (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. Tomus I. Inde ab a. MCCC I usque ad a. MCCCXIV*. Bratislava : Veda, 1980.
- SEDLÁK, Vincent (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. Tomus II. Inde ab a. MCCCXV usque ad a. MCCCXXIII*. Bratislava : Veda, 1987.
- SEMEŠOVÁ, Mária. *Laudacio historika Jána Milana Dubovského*. Bratislava : Gregoriál, 2000.
- SOKOLOVIČ, Peter. Dr. h. c. Prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc. (nar. 4. 5. 1923 v Šahách). In *Pamäť národa*, roč. 7, 2011, č. 3, s. 80-88.
- SPIRITZA, Juraj. In memoriam Bohumíra Kostického (10. decembra 1932 – 15. novembra 1991). In *Slovenská archivistika*, roč. 27, 1992, č. 1, s. 196-199.
- SPIRITZA, Juraj. PhDr. Jozef Kočiš, CSc. šesťdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 22, 1987, č. 2, s. 224-226.
- STIEBEROVÁ, Mária. K sedemdesiatinám PhDr. Jozefa Kočiša, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 32, 1997, č. 2, s. 186-187.
- SÝKORA, Vojtěch. Mezinárodní archivní rada. In *Archivní časopis*, roč. 29, 1979, č. 2, s. 65-73.
- ŠAMBERGER, Zdeněk. Mezinárodní archivní spolupráce za posledních dvacet let. In *Archivní časopis*, roč. 16, 1966, č. 4, s. 237-241.
- ŠÁNIKOVÁ, Mária. Peter Draškaba. In *Slovenská archivistika*, roč. 50, 2020, č. 1, s. 267-269.

ŠIMONČIČ, Jozef. Ing. Jozef Hanus, CSc., šesťdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 44, 2009, č. 2, s. 3-8.

ŠIMONČIČ, Jozef. PhDr. Ján Milan Dubovský šesťdesiatročný. In *Slovenská archivistika*, roč. 28, 1993, č. 1, s. 179-182.

ŠIMONČIČ, Jozef. Za Jánom Milanom Dubovským. In *Historický zborník*, roč. 15, 2005, č. 1, s. 185-186.

ŠPANKOVÁ, Mária. Medzinárodná spolupráca a zahraničné styky archivárov SSR v roku 1978. In *Slovenská archivistika*, roč. 14, 1979, č. 1, s. 193-200.

ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty archivárov v SSR do zahraničia a medzinárodná spolupráca v roku 1979. In *Slovenská archivistika*, roč. 15, 1980, č. 1, s. 199-205.

ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty do zahraničia v roku 1987. In *Slovenská archivistika*, roč. 23, 1988, č. 1, s. 208-210.

ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty do zahraničia v roku 1988. In *Slovenská archivistika*, roč. 24, 1989, č. 1, s. 152-155.

ŠPANKOVÁ, Mária. Pracovné cesty do zahraničia v roku 1989. In *Slovenská archivistika*, roč. 25, 1990, č. 1, s. 188-191.

ŠPANKOVÁ, Mária. Zahraničné cesty archivárov SSR v roku 1980. In *Slovenská archivistika*, roč. 16, 1981, č. 2, s. 209-212.

ŠPANKOVÁ, Mária. Zahraničné cesty archivárov SSR v roku 1981. In *Slovenská archivistika*, roč. 17, 1982, č. 1, s. 210-214.

ŠPANKOVÁ, Mária. Zahraničné styky archivárov SSR v roku 1983. In *Slovenská archivistika*, roč. 19, 1984, č. 1, s. 200-202.

TRUHLÁŘOVÁ, Jana (ed.). *Anton Vantuch (1921 – 2001) – romanista, literárny vedec, kultúrny historik a prekladateľ*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2018.

VANTUCH, Anton. *Ján Sambucus. Život a dielo renesančného učenca*. Bratislava : Veda, 1975.

VIGLAŠ, Peter. Za Hedvigou Hudákovou (1929 – 2017). In *Fórum archivárov*, roč. 26, 2017, č. 3, s. 139.

VRTEL, Ladislav. Jubileum PhDr. Petra Kartousa, CSc. In *Slovenská archivistika*, roč. 38, 2003, č. 2, s. 3-5.

Z. Š. [ŠAMBERGER, Zdeněk]. II. zasedání československo-italské komise historiků v Římě. In *Archivní časopis*, roč. 16, 1966, č. 2, s. 108-109.

Za Ľudovítom Holotíkom. In *Historický časopis*, roč. 34, 1986, č. 1, s. 159-160.

Životné jubileum člena korešpondenta ČSAV a SAV Ľudovíta Holotíka. In *Historický časopis*, roč. 31, 1983, č. 3, s. 483-486.

doc. Mgr. Ivan A. Petranský, PhD.

Slovenský historický ústav v Ríme

Černyševského 27

851 01 Bratislava, Slovakia

ivan.petransky@shur.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6207-0096>